

TURINYS

ĮVADAS	2 psl.
VALSTYBĖS VALDYMAS IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS.....	4 psl.
• „Tradicinė biurokratinė“ viešojo valdymo koncepcija.....	4 psl.
• „Naujosios viešosios vadybos“ koncepcija.....	5 psl.
VALSTYBĖS TARNYBOS RAIDA LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE	7 psl.
VALSTYBĖS TARNYBOS SAMPRATA, ATSKLEISTA KONSTITUCIJOJE IR KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE.....	13 psl.
▪ Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir jo galia	13 psl.
▪ Valstybės tarnybą įtakojančios pagrindinės nuostatos, įtvirtintos Konstitucijoje.....	16 psl.
1. „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“	17 psl.
2. „Valstybės institucijos užgrobimas smurtu laikomi antikonstituciniais veiksmais, yra neteisėti ir negalioja“	21 psl.
3. „Piliečiai turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį“	23 psl.
4. „Valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“	25 psl.
5. „Piliečiai turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą“	28 psl.
6. „Piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus“	32 psl.
VALSTYBINIŲ INSTITUCIJŲ SISTEMA.....	37 psl.
VALSTYBĖS TARNYBOS SISTEMAI IR TARNAUTOJAMS KELIAMI REIKALAVIMAI.....	43 psl.
Valstybės tarnybos sistema.....	43 psl.
Valstybės tarnautojai.....	49 psl.
IŠVADOS.....	54 psl.
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	57 psl.
SANTRAUKA.....	62 psl.
ZUSAMMENFASSUNG	63 psl.

IVADAS

Valstybės tarnybos konstitucinė samprata yra plati ir įvairialypė tema, kurią atskleisiu savo darbe gilinantis ir koncentruojantis tik į Lietuvos Respublikos teisinėje bazėje atskleistą valstybės tarnybos konstitucinę sampratą, neliečiant kitose valstybėse išplėtos sampratos šiuo klausimu. Taigi magistrinio darbo **tikslas** yra nuosekliai ir išsamiai atskleisti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos konstitucinę sampratą, pagrindinius jos organizavimo ir funkcionavimo aspektus, bei konstituciškai pagrįstus reikalavimus tiek valstybės tarnybos sistemai, tiek patiems valstybės tarnautojams.

Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje valstybės tarnybos konstitucinė samprata, palyginus su kitų valstybių patirtimi ir tradicijomis, yra neilgametė, dinamiška ir dar besiformuojanti. Visa tai įtakojo faktas, kad ilgą laiką savarankiškos ir nusistovėjusios valstybės tarnybos sampratos formavimo poreikio Lietuvai tiesiog nebuvo. Atgavus nepriklausomybę reikėjo sukurti funkcionalią, efektyvią ir savarankišką valstybės valdymo bei viešojo administravimo sistemą. Jos dinamiškam formavimui įtakos turėjo kintantis suvokimas apie patį valstybės valdymą, viešąjį administravimą ir tai atliekančius asmenis, taip pat svarų įnašą padarė Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje išdėstytos nuostatos, susijusios su valstybės tarnybos samprata, kurios pavirto teisės norminiuose aktuose įtvirtintais imperatyvais.

Nagrinėjant valstybės tarnybos raidą, pagrindinius jos organizavimą ir funkcionavimą sąlygojančius faktorius bei aspektus, atskleisiu pagrindiniu tyrimo **objektu** pasirenkant Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas, įtakojančias valstybės tarnybos sistemos organizavimą, bei Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, susijusią su nagrinėjamais klausimais, tai yra reikalavimai valstybės tarnybos sistemai ir atitinkami reikalavimai valstybės tarnautojų korpusui.

Nagrinėjamos temos **aktualumą** atspindi Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui pateikiamų prašymų, vienaip ar kitaip susijusių su valstybės tarnybos teisiniais santykiais ir jų galimu prieštaravimu Konstitucijai, gausa. Išnagrinėti Konstitucinio Teismo minėti prašymai bet koku atveju tiesiogiai įtakoja asmenų tam tikrų subjektinių teisių įgyvendinimą, o teisės mokslas šių nutarimų pagrindu formuoja doktriną, susijusią su konstitucine valstybės tarnybos samprata.

Lietuvos valstybės valdymo ir viešojo administravimo samprata, įtvirtinta besikeitusiuose Valdininkų ir Valstybės tarnybos įstatymuose, buvo žymiai įtakota Konstitucijos nuostatų, nustatančių valstybinių institucijų statusą valstybės valdymo

sistemoje, bei Konstitucinio Teismo nutarimų, atskleidusių valstybės tarnybos konstitucinę sampratą. Minėtuose nutarimuose įtvirtintus imperatyvus ir jų sąlygotus pokyčius įstatymuose aptarsiu savo darbe vadovaujantis sisteminės analizės, tai yra sistemiškai analizuojant Konstitucijos nuostatas ir Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, taip pat loginiu, lyginamuoju, teleologiniu ir aprašomuoju **metodais**.

Kad būtų išsamiau pateikta nagrinėjama tema, išdėstysiu pagrindines valstybės valdymo ir viešojo administravimo koncepcijų idėjas, paplitusias tarptautiniame teisės moksle, nurodant jų vienokį ar kitokį pasireiškimą Lietuvos valstybės valdymo ir viešojo administravimo besiformuojančioje koncepcijoje bei Konstitucinio Teismo jurisprudencijos galią formuojant valstybės tarnybos konstitucinę sampratą.

Šaltiniai, padėsiantys atskleisti valstybės tarnybos konstitucinę sampratą, yra Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatos bei Konstitucinio Teismo jurisprudencija, susijusi su nagrinėjama tema, taip pat teisės mokslo atstovai, tokie kaip V. A. Vaičaitis, E. Šileikis, V. Tiažkijus ir kiti, pateikę mokslinių publikacijų šia tema. Šalia to galima paminėti ir Valdininkų bei Valstybės tarnybos įstatymus, atspindinčius valstybės tarnybos sampratos kaitą Lietuvos Respublikoje.

VALSTYBĖS VALDYMAS IR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS

Valstybės valdymas ir viešasis administravimas šiuolaikiniame demokratinės visuomenės ir teisėtos bei teisingos valdžios vykdymo ir jos įgyvendinimo siekiamybės pasaulyje yra suvokiama ir apibūdinama pateikiant dvi pagrindines koncepcijas, kurios išsiskiria savo fundamentaliomis idėjomis, principais bei įsivaizdavimu apie tai, koks turėtų būti valstybės valdymas ir viešasis administravimas vienoje ar kitoje demokratinėje valstybėje. Šios dvi visuotinai paplitusios koncepcijos yra įvardinamos ir apibrėžiamos kaip „tradicinė biurokratinė“ ir „naujoji viešoji vadyba“.

- **„Tradicinė biurokratinė“ viešojo valdymo koncepcija**

„Tradicinė biurokratinė“ viešojo valdymo koncepcija yra paremta Maxo Weberio mintimis apie tradicines vertybes, pasireiškiančias valstybės tarnyboje. Šioje koncepcijoje yra suformuluota ir pateikta aiški takoskyra tarp viešojo valstybės valdymo, administravimo bei politikos. Valstybės valdymo veikla užsiimantys asmenys yra organizuoti į centralizuotą bendrą sistemą, kuri išsiskiria savo uždaru, socialiniu išskirtinumu, konservatyvumu ir viešosios politikos bei viešojo administravimo atskyrimu nuo privataus sektoriaus.¹

Minėta centralizuota, uždara valstybės tarnautojų sistema yra hierarchizuota, besiremianti karjera, nuopelnais tarnybai ir ištarnautu laiku aptariamoje sistemoje. Asmenys priimami į šią sistemą tarnybinių pareigų atlikimui neterminuotai. Šiems asmenims priklausantis atlyginimas už tarnybą yra reguliarus ir priklausantis būtent nuo konkrečių užimamų pareigų. Reikėtų pabrėžti, kad valstybės tarnautojai, sudarantys išskirtinę asmenų grupę, turi būti politiškai neutralūs ir lojalūs savo valstybei. Minėti asmenys neturi teisės kištis ir įtakoti politikų priimamų sprendimų turinio, taip pat duoti valdingų nurodymų dėl vienokio ar kitokio sprendimų koregavimo, kaip ir politikai neturi teisės kištis į valstybės tarnautojų priimtų sprendimų vykdymą ir įgyvendinimą, kurį atlieka patys valstybės tarnautojai.

Valstybės valdymas ir viešasis administravimas šioje „tradicinėje biurokratinėje“ viešojo valdymo koncepcijoje yra orientuotas į standartines procedūras ir taisykles, kurios yra vieningos, bendros visai valstybės valdymo struktūrai. Atliekant tam tikrus

---

¹ - V. A. Vaičaitis. Biurokratinė valstybės tarnybos ir centralizuoto viešojo valdymo samprata bei Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo argumentavimo stilius. Justitia. – 2005 m. Nr. 1 (55), p. 60.

administravimo veiksmus, tenkinant piliečių visuomeninius poreikius turi būti preciziškai laikomasi nustatytų bendrų taisyklių, kurios dažniausiai yra nelanksčios ir ribojančios privačią pareigūnų iniciatyvą, o piliečiai šių procedūrų metu yra traktuojami nuasmenintai, tik kaip klientai.

Kalbant apie „tradicinę biurokratinę“ valstybės valdymo koncepciją, susiformavusią XX amžiaus pirmojoje pusėje ir daugiausia paplitusią kontinentinėje Europoje, reikėtų pabrėžti, kad šioje koncepcijoje yra aiškiai atribotas bei išskirtas viešasis sektorius. Tai yra tarsi uždara sistema, tarnautojų kasta, gyvenanti pagal savo taisykles, kurios gerokai skiriasi ir nuo politikos ir nuo privataus sektoriaus gyvenimo taisyklių. Tas savotiškas išskirtinumas yra pateisinamas viešojo intereso įgyvendinimu.

- **„Naujosios viešosios vadybos“ koncepcija**

„Naujosios viešosios vadybos“ koncepcija jau savo pavadinimu atspindi, kad ji įkūnija novatoriškas, visai kitokias nei „tradicinės biurokratinės“ koncepcijos principines idėjas ir priemones kokybiškai įgyvendinant valstybės valdymą ir viešąjį administravimą. „Naujosios viešosios vadybos“ koncepcija pagrįsta siekimu viešajame sektoriuje įgyvendinti kiek įmanoma daugiau privataus sektoriaus ir demokratinės valstybės metodų.²

„Naujosios viešosios vadybos“ koncepcija kritikuoja tiek ryškų privataus ir valstybinio sektorių atskyrimą, tiek ir viešojo administravimo bei politikos atskyrimą. Yra teigiama, kad didelis atskyrimas yra nenaudingas, nes tik panaudojus bei pritaikius privačiame sektoriuje naudojamus metodus ir logiką, galima pasiekti norimo efektyvumo ir viešajame sektoriuje. Taip pat ši koncepcija siūlo vietoj „tradicinės biurokratinės“ koncepcijos akcentuojamo uždaro ir socialinio išskirtinumo – viešojo sektoriaus sistemos atvirumą naujovėms bei lankstumą, yra siūloma atsisakyti įtvirtinto sistemos hierarchizavimo ir pakeisti jį bendradarbiavimu. Kritikuotinas yra ir centralizuotos valstybės tarnybos sistemos kūrimas, priešpastatant tam decentralizuotą valdymo sistemą, kuri galėtų daug labiau atsižvelgti į kiekvienos pareigybės, sudarančios valstybės tarnybos visumą, specifiką.

„Naujosios viešosios vadybos“ koncepcija nesutinka su griežtu politikos ir viešojo valdymo atribojimu ir siūlo vietoj to skatinti tarnautojų suinteresuotumą, perleidžiant jiems tam tikrą kompetenciją ir teisę dalyvauti tam tikro lygmens sprendimų priėmime, tuomet

---

² - V. A. Vaičaitis. Biurokratinė valstybės tarnybos ir centralizuoto viešojo valdymo samprata bei Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo argumentavimo stilius. Justitia. – 2005 m. Nr. 1 (55), p. 60.

atsiranda didesnis suinteresuotumas ir vykdymo procese bei išryškėja paskata gauti kuo optimalesnius administracines veiklos rezultatus. Kritikos yra pateikta ir fiksuotiems tarnautojų atlyginimams, nepriklausantiems nuo jų darbo rezultatų ir neskatinantiems pareigūnų suinteresuotumo savo atliekamam darbu. Yra siūloma vietoj nelankstaus ir reguliaraus valstybės tarnautojų darbo užmokesčio, atlygį už darbą orientuoti į konkrečius kiekvieno pareigūno pasiektus rezultatus. Taip pat yra siūloma vietoj neterminuoto priėmimo į pareigas įtvirtinti terminuotą, priklausantį nuo tarnautojo kokybiško arba ne pareigų atlikimo.

„Naujosios viešosios vadybos“ koncepcija akcentuoja nereikalingų ir nelanksčių taisyklių, viešojo administravimo bei piliečių administracinių poreikių tenkinimo procese, atsisakymą ir vietoj to, jų supaprastinimą, o pačio piliečio administracinius poreikius stengtis patenkinti kaip vartotojo poreikius.

Trumpai apibūdinus dvi pagrindines valstybės valdymo ir viešojo administravimo koncepcijas, reikėtų paminėti, kad nei vieno iš aptartų modelio, visiškai tiksliai atitinkančio koncepcijos fundamentalias idėjas ir nuostatas, nerasime nei vienoje valstybėje, nes minėtosios koncepcijos valstybių teisinėse sistemose egzistuoja mišriuojų pavidalu, o kuri nors viena iš jų daugiau dominuoja kitos atžvilgiu. Kalbant apie dominuojančius modelius reikėtų pasakyti, kad Lietuvos valstybės valdymo ir administravimo, tai yra valstybės tarnybos, modelis atspindi ir įkūnija savyje daugiau „tradicinę biurokratinę“ koncepciją, kuri Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime buvo konstitucionalizuota, nei „naujosios viešosios vadybos“ koncepciją. Konstitucinis Teismas minėtame nutarime pasisakė už griežtą politinių sprendimų ir viešojo valdymo Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje atskyrimą, taip pat bendrą ir centralizuotą valstybės tarnybos modelį ir valstybės tarnautojų, kaip ypatingos socialinės grupės sampratą.³ Būtent šie aspektai yra akcentuojami „tradicinės biurokratinės“ koncepcijos. Aukščiau paminėtus Konstitucinio Teismo išsakytus konstitucinei valstybės tarnybos sampratai labai svarbius teiginius plačiau savo darbe aptarsiu vėliau.

---

³ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

VALSTYBĖS TARNYBOS RAIDA LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE

Valstybės tarnybos santykių teisinis reguliavimas Lietuvoje, po nepriklausomybės atgavimo negalėjo būti sukurtas iškart. Valstybės tarnybos arba dar kitaip sinonimiškai vadinamos viešosios tarnybos sistema buvo kuriama lygiagrečiai su visos teisinės sistemos reforma. Savarankiškos valstybės tarnybos ir viešojo administravimo sistemos kūrimas ir jau priimtų toje srityje tam tikrų teisės aktų koregavimas bei tobulinimas iš esmės buvo viena iš Lietuvos Respublikos savarankiškos nacionalinės teisės sistemos kūrimo ir tobulinimo proceso sudedamųjų dalių.

Taigi vos tik pradėjus kurti savarankišką valstybės tarnybos sistemą, priiminėti šiems santykiams reguliuoti skirtus būtinus teisės aktus, atsirado tam tikri nesuderinamumai tarp terminų ir formuluočių. Tai atsispindėjo teisės aktuose. Kuomet buvo vartojamos nesuderintos formulotės, tie patys teisės institutai buvo įvardijami skirtingomis sąvokomis ar terminais arba atvirkščiai ta pačia sąvoka buvo vadinami skirtingi teisės institutai. Ši tendencija buvo ypač akivaizdi iki Konstitucijos priėmimo ir įsigaliojimo. Tai atspindi sąvokų „tarnautojas“ ir „valstybės tarnautojas“ vartojimas. Kartais terminas „tarnautojas“ buvo vartojamas kaip asmenų profesinė veikla įgyvendinant viešąjį interesą, o kartais šią sąvoką traktuojant gerokai plačiau. Taip pat reikėtų pastebėti, kad kartais vietoj termino „tarnautojas“ buvo vartojama „valstybės tarnautojas“ suteikiant jiems tą pačią prasmę, nors teisės aktuose ši sąvoka nebuvo apibrėžta. Šalia šių terminų buvo vartojamos sąvokos „specialistas“, „vadovas“, „padalinio vadovas“ ir kitos, suteikiant joms panašias reikšmes. Šios sąvokos vyravo pačioje valstybės valdymo santykių reguliavimo pradžioje. Vėliau buvo pradėta vartoti sąvoka „valdininkas“. Šis terminas atsirado su naujai priimtu Valdininkų įstatymu 1995 m.⁴

Valdininkų įstatyme „valstybės tarnyba“ buvo pirmą kartą paminėta kaip tokia apskritai. Tačiau šis įstatymas nors ir buvo tuo metu pagrindinis, reglamentuojantis valstybės valdymo institucijų ir įstaigų darbą, jis apėmė tik labai mažą valstybės tarnautojų, taip vadinamų valdininkų, ir kai kurių asmenų, dirbančių valstybės valdymo institucijose ir įstaigose, veiklą. Valdininkų įstatymas reguliavo tik valdininkų tarnybos santykius. Valdininkams buvo priskiriami asmenys, atliekantys pareigas Seimo, Prezidento, Vyriausybės bei kitose valstybės institucijose ir savivaldybių struktūriniuose padaliniuose pagal valstybės valdymo tarnybos pareigybių sąrašą. Pagal minėtą įstatymą valdininkais

---

⁴ - Valdininkų įstatymas // Valstybės žinios. 1995 m. Nr. 33-759 (negalioja nuo 1999 07 30).

buvo laikomi valstybės valdymo tarnybos tarnautojai, kurių darbas turėjo įtakos institucijos veiklai pagal tos konkrečios institucijos kompetenciją. Taigi galima pabrėžti, kad iš kitų darbuotojų, valdininkai buvo išskirti ryšio su valstybe pagrindu. Apibrėžiant kas buvo įtraukta į valdininko sąvoką, galima pasakyti, kad juo buvo traktuojamas pilietis, esantis tarnybos santykiuose su viešosios valdžios, tai yra valstybės arba savivaldybės, institucijomis ir jų pavedimu vykdančias viešosios valdžios funkcijas. Valdininko tarnyba grindžiama tuo, kad jis savo veikloje viešuosius interesus turi laikyti pirmesniais už savo asmeninius, atskirų asmenų ar jų grupių, politinių partijų ar organizacijų interesus, negali prisiimti jokių įsipareigojimų kitiems asmenims, jeigu tai nesuderinama su valstybės valdymo tarnyba.⁵

Valdininkų įstatyme valstybės taryba kaip sistema buvo suprantama siaurąja prasme, tai yra prie valdininkų nebuvo priskirti visi asmenys, gaunantys atlyginimą iš valstybės ar savivaldybių biudžetų, taip pat šių asmenų veikla valstybės institucijose ir įstaigose nebuvo sureguliuota vieningai. Valstybės valdymo institucijose dirbančių asmenų veiklą reglamentavo įvairūs, tarpusavyje nesuderinti, teisės aktai. Atkreiptinas dėmesys, kad valdininkais pagal įstatymo nuostatas nebuvo laikomi tie tarnautojai, kurie viešojo administravimo institucijose atlikdavo ūkinės-technines funkcijas, tai yra tie, kurie teikė vidaus administravimo paslaugas ir kurių veikla neturėjo tiesioginės įtakos institucijos veiklai pagal šios institucijos kompetenciją.⁶

1995 m. Valdininkų įstatyme buvo akcentuojamas lojalumo valdžiai principas, kuris Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarime⁷ buvo pripažintas kaip prieštaraujantis Konstitucijai ta prasme, kad Valdininkų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje buvo įtvirtintas draudimas valdininkams pareikšti apie savo nesutikimą su Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės vykdoma politika, jų priimtais sprendimais ar veiksmais (taip pat jų veiksmų kritika) per visuomenės informavimo priemones, politinius ir kitus visuomeninius renginius. Taigi pagal šią įstatymo normą valdininko tarnyba buvo laikoma nesuderinama su vieša minėtųjų valdžios institucijų kritika. Prieštaravimas Konstitucijai grįstas neatsižvelgimu į įstatyme vartojamų sąvokų „nesutikimas“ ir „kritika“ skirtybes, reikiamas neapibrėžimas „nesutikimo“ dalyko ir visiems atvejams numatymas vienodų teisinių padarinių, taip pat valstybės tarnyboje teisinio neaiškumo ir netikrumo

---

⁵ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997 m. Nr. 40-977.

⁶ - V. Tiažkijus. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. Justitia. – 2004 m. Nr. 1 (49), p. 47.

⁷ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998 m. Nr. 25-650.

atsiradimu, kartu ir nepakankamu valdininko teisių apsaugos garantavimu. Tai neatitinka pusiausvyros ribojant žmogaus ir piliečio konstitucines teises reikalavimo. Apie šį Konstitucinio Teismo nutarimą plačiau pakalbėsiu vėliau, tačiau noriu pažymėti, kad atsižvelgiant į nutarimo esmę ir jame įtvirtintas nuostatas, galima būtų pasakyti, kad minėtame nutarime pastebima „naujosios viešosios vadybos“ koncepcijos idėjų įtaka. Mano manymu, būtent politikų veiklos kritikavimo uždraudimo pripažinimas prieštaraujančiu Konstitucijai ir atspindi „naujosios viešosios vadybos“ koncepcijos vieną iš deklaruojamų nuostatų ta prasme, jog esant valdininkų galimybei kritikuoti politikus ir jų veiklą, atsiranda savotiška valdininkų įtaka ir dalyvavimas politinių sprendimų priėmime, kuris ir yra rekomenduojamas „naujosios viešosios vadybos“ koncepcijos.

Kalbant apie 1995 m. valdininkų įstatymą, reikėtų pasakyti, kad jame pats terminas „valstybės tarnyba“ nebuvo vartojamas. Buvo kalbama apie „valstybinę tarnybą“ ir „valdininkus“. Pareigūno sąvoka įvardyta „valdininku“ nesusimąščius, kaip šis terminas dera su Konstitucijos normomis „suverenitetas priklauso Tautai“ ir „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“. Juk pripažinus, kad valstybinis suverenitetas atsiranda ne iš jėgos, ne iš paveldėjimo, bet iš tautos, jei valdžios įstaigos ne šiaip sau valdo, o „tarnauja žmonėms“, tai vadinti valdinius įgaliojimus turintį asmenį „valdininku“ jau nepakako, nes „valdyti“ jau reiškė ne bet kaip valdyti (viešpatauti, savivaliauti, savo interesais veikti), o tarnauti tuos įgaliojimus suteikusiai bendrijai.⁸

Kalbant apie po nepriklausomybės atgavimo buvusius valstybės tarnybos santykius, reikėtų pasakyti, kad jie gana ilgą laiką buvo fragmentiški. Jų teisinis reguliavimas buvo įtvirtintas ne tik įstatymuose, bet ir poįstatyminiuose aktuose, nors kategoriškai teigti, kad tam pagrindas buvo įstatymuose, negalima. Taigi šių santykių nenuoseklus pradinis teisinis reguliavimas įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais buvo skirtas tam tikrų, dažniausiai konkrečiai nurodytų valstybės institucijų veiklos reguliavimui, tuo tarpu analogiškai valdymo santykiai kitose valstybės institucijose būdavo nesureguliuoti, arba sureguliuoti kitaip. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad šis nenuoseklus valstybės valdymo santykių reguliavimas buvo gana dažnai keičiamas atsižvelgiant į atsirandančius akivaizdžius trūkumus teisiniame reguliavime bei į kintantį požiūrį apie valstybės valdymo santykius.

Taigi kintant teisei sąmonei ir suvokus, kad demokratinėje teisinėje valstybėje visos valstybės ir savivaldybių institucijos centralizuotai tenkina vienos valstybės viešuosius interesus, įstaigos ir pareigūnai tarnauja būtent žmonių teisėms ir pagrįstiems

---

⁸ - A. Vaišvila. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. Vilnius: Litimo, 2000 m., p. 322.

teisėtiems interesams, o ne šiaip sau valdo ar savivaliauja, tai asmenį, gavusį valdinius įgaliojimus, privalu vadinti ne valdininku, bet valstybės tarnautoju, pareigūnu, veikiančiu teisėtais tautos ir teisės interesais.

Būtent po minėto esminio suvokimo, mano manymu įtakoto „tradicinės biurokratinės“ viešojo valdymo koncepcijos nuostatų, taip pat po Lietuvos Respublikos įgaliojimų institucijų priimto sprendimo dėl planuojamo siekimo integruotis į Europos Sąjungą ir dėl to keliamo valstybei reikalavimo skatinti bei plėtoti administravimo gebėjimus, 1999 m. buvo priimtas Valstybės tarnybos įstatymas.⁹ Šiame įstatyme valstybės tarnautojais buvo laikomas labai platus ratas asmenų, tai yra valstybės tarnautojais buvo laikomi fiziniai asmenys, įgiję šio ir kitų įstatymų nustatytą valstybės tarnautojo statusą ir valstybinėse bei savivaldybių institucijose ar įstaigose atliekantys viešojo administravimo, ūkines ar technines funkcijas arba teikiantys viešąsias paslaugas visuomenei. Vienas pagrindinių kriterijų, kuriuo vadovaujantis asmenys buvo priskiriami prie valstybės tarnautojų, buvo ne jiems priklausančių pareigų atlikimas, o darbo, tai yra tarnybos, atlikimo vieta. Taigi su naujuoju valstybės tarnybos įstatymu Lietuva nuo siaurosios valstybės tarnybos sampratos perėjo prie plačiosios, kuomet visi asmenys, gaunantys atlyginimą iš biudžeto, buvo laikomi valstybės tarnautojais.¹⁰

Taigi 1999 m. Valstybės tarnybos įstatymu buvo siekta visus santykius, susijusius su valstybės tarnyba, sureguliuoti labai kompleksiskai. Vietoj senojo įvairialypio valstybės valdymo reguliavimo, buvo stengtasi visų valstybės tarnybos santykių reglamentavimą suvienodinti, sutelkiant viską viename teisės akte, Valstybės tarnybos įstatyme. Šis siekis atvedė prie nepagrįstai didelio valstybės tarnautojų sąvokos išplėtimo, kur vieną pagrindinių vaidmenų vaidino gaunamo darbo užmokesčio kilmė.

1999 m. Valstybės tarnybos įstatymas nedavė laukto rezultato, tai yra jis realiai nesukūrė siektos nuoseklios, koncentruotos, hierarchizuotos ir vientisos valstybės valdymo ir administravimo santykių sistemos. Tuometinis valstybės tarnybos santykių reguliavimas kėlė nemažai problemų bei neaiškumų ir tas labai greitai buvo pastebėta. To rezultate 2002 m. buvo priimtas naujos redakcijos valstybės tarnybos įstatymas, kuris į valstybės tarnybos santykius žvelgė kiek kitaip nei jo pirmtakas.

2002 m. liepos 2 d. redakcijos įstatymas valstybės tarnybą apibrėžė kaip teisinių santykių, atsirandančių įgijus valstybės tarnautojo statusą, jam pasikeitus ar jį praradus, taip pat atsirandančių dėl valstybės tarnautojo viešojo administravimo veiklos valstybės

---

⁹ - Valstybės žinios. 1999 m. Nr. 66-2130.

¹⁰ - Viktoras Tiažkijus. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. Justitia. – 2004 m. Nr. 1 (49), p. 47.

ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje įgyvendinant tam tikros valstybės valdymo srities politiką ar užtikrinant jos įgyvendinimo koordinavimą, koordinuojant tam tikros valstybės valdymo srities įstaigų veiklą, valdant, paskirstant finansinius išteklius ir kontroliuojant jų panaudojimą, atliekant auditą, priimant ir įgyvendinant teisės aktus, valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų sprendimus viešojo administravimo srityje, rengiant ar koordinuojant teisės aktų, sutarčių ar programų projektus ir teikiant dėl jų išvadas, valdant personalą arba turint viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldžiu asmenų atžvilgiu, visumą, o kalbant apie valstybės tarnautoją, tai valstybės tarnybos įstatymas jį apibrėžė kaip fizinį asmenį, einantį pareigas valstybės tarnyboje ir atliekanti prieš tai apibrėžtą viešojo administravimo veiklą¹¹.

Naujosios redakcijos valstybės tarnybos įstatymas susiaurino asmenų, priklausančių valstybės tarnautojams sąrašą ir taip vėl nuo plačiosios valstybės tarnybos sampratos, kuri buvo įtvirtinta 1999 m. įstatyme, buvo pereita prie siaurosios ir esminį vaidmenį dabar jau vaidino ne gaunamo darbo užmokesčio finansavimo kilmė, bet būtent atliekamų pareigų ir funkcijų, tarnybos, visuma.

Kalbant apie asmenis, kuriems taikomas 2002 m. redakcijos valstybės tarnybos įstatymas, reikėtų paminėti, kad ne tik tie asmenys, kuriems šis įstatymas taikomas tiesiogiai, yra priskiriami prie valstybės tarnautojų, kaip tokių. Valstybės tarybos institutas apima ir valstybės tarnautojų statusas yra priskiriamas daug didesniai asmenų ratui nei valstybės tarnybos įstatymo nuostatose tiesiogiai numatytiems asmenims, dėl kitų, specialių įstatymų taikymo ir galiojimo jiems. Taip pat reikėtų paminėti, kad yra dar viena savotiška valstybės tarnautojų grupė, kuriai valstybės tarnybos įstatymas taikomas ne visa apimtimi, o tik tiek, kiek šių asmenų statuso nereglamentuoja kiti statutai ar įstatymai.

Taigi valstybės tarnybos bei viešojo administravimo santykiai Lietuvos Respublikos teisės aktuose rutuliojosi pakankamai dinamiškai ir buvo ne kartą įstatymų leidėjo, turinčio pakankamai plačią diskreciją pasirinkti ir įtvirtinti įstatymuose tam tikrą valstybės tarnybos organizavimo modelį, keisti bei koreguoti, atsižvelgiant į kintantį supratimą apie valstybės valdymą ir viešąjį administravimą. Taip pat tą įtakojo užsienio valstybių pažengusios valstybės tarnybos sistemos, o kartu reikia pabrėžti, kad vienas pagrindinių valstybės tarnybos sampratos formavimo veiksnių buvo Konstitucinio Teismo nutarimai, liečiantys valstybės tarnybos ir su ja susijusius santykius. Visa tai apėmė valstybės tarnybos ir viešojo administravimo reformą, vykdytą kartu su visos teisinės

---

¹¹ - Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2002 m. Nr. 45-1708.

sistemos reforma Lietuvoje. Tokia valstybės tarnybos santykių kaita ir evoliucija neturėtų kelti didelės nuostabos, nes ne tik Lietuvos Respublikos teisės, politikos ar viešojo administravimo doktrinoje nėra vienos, visiems vienodai priimtinos ir pripažintos valstybės tarnybos sampratos, bet ir kitose valstybėse ši samprata skiriasi ne tik savo fundamentaliais principais bei idėjomis, bet ir tose pačiose valstybėse įvairiais teisinės sistemos raidos etapais skyrėsi pati valstybės tarnybos samprata.

VALSTYBĖS TARNYBOS SAMPRATA, ATSKLEISTA
KONSTITUCIJOJE IR KONSTITUCINIO TEISMO
JURISPRUDENCIJOJE

▪ **Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir jo galia**

Kalbant apie valstybės tarnybos konstitucinę sampratą, atskleistą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, mano manymu reikėtų trumpai aptarti Konstitucinio Teismo jurisprudencijos reikšmę ir galią Lietuvos teisinėje sistemoje.

Konstitucinio Teismo statusą, įgaliojimus ir kompetenciją reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas.¹²

Konstitucinio Teismo įstatymas Konstitucinį Teismą apibrėžia kaip teisminę instituciją, kuri teisminę valdžią įgyvendina visoje Lietuvos Respublikoje garantuojant Konstitucijos viršenybės teisinėje sistemoje ir konstitucinio teisėtumo principo įgyvendinimą. Minėtus uždavinius Konstitucinis Teismas realizuoja sprendamas ar įstatymai ir kiti Lietuvos Respublikos Seimo priimti teisės aktai neprieštaruja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės priimti teisės aktai neprieštaruja Konstitucijai ir įstatymams. Šie Konstituciniam Teismui suteikti įgaliojimai, tirti ir spręsti ar teisės aktai neprieštaruja bet kuriam aukštesnės galios aktui, yra jo išimtinės kompetencijos, įtvirtintos Konstitucijoje, išraiška. Atlikus minėtų aktų neprieštaravimo Konstitucijai kontrolę, Konstitucinis Teismas priima nutarimus, ir jei buvo konstatuota, kad tam tikras teisės aktas prieštaruja Konstitucijai, jis negali būti taikomas nuo tos dienos, kai Konstitucinis Teismas oficialiai paskelbia nutarimą apie prieštaravimą Konstitucijai. Tokie teisės aktai yra pašalinami visam laikui iš Lietuvos teisinės sistemos ir jo galiojimas negali būti atstatytas pakartotiniu pateikimu Konstituciniam Teismui nagrinėti, nes jo priimti nutarimai yra galutiniai ir neskundžiami.

Kalbant apie Konstitucinio Teismo jurisprudenciją ir jos galią, reikėtų pabrėžti, kad Konstitucinio Teismo priimti nutarimai turi įstatymo galią ir yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams (Konstitucinio Teismo įstatymo 72 str. 2 d.).¹³ Taigi minėtų nutarimų taikymas yra privalomas visiems ir be jokių išimčių.

---

¹² - Valstybės žinios. 2000 m. Nr. 90-8765.

¹³ - Ten pat.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, reikėtų pastebėti, kad visos valstybės institucijos bei jų pareigūnai, priėmę teisės aktus, pripažintus prieštaraujančiais Konstitucijai, privalo juos panaikinti ar pakeisti, pakoreguoti atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo nutarime pateiktus argumentus.

Konstitucinio Teismo priimamų nutarimų visumos ir Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo, kuris savyje talpina ir reikalavimą panašias bylas spręsti vienodai, dėka formuojasi tęstinė Konstitucinio Teismo jurisprudencija, kuri yra privaloma visoms institucijoms ir į kurią privalo atsižvelgti visi subjektai taikydami teisę. Taigi ir Konstitucinis Teismas, spręsdamas analogiškus konstitucinius ginčus, privalo vadovautis ir vadovaujasi ankstesnėse savo bylose suformuota doktrina, kartu taip atskleidžia Konstitucijos turinį kiekvienu atskiru klausimu.

Konstitucinis Teismas savo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime yra pasisakęs, kad atskleisti valstybės tarnybos konstitucinės sampratos turinį yra konstitucinės jurisprudencijos ir joje formuluojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos funkcija.¹⁴ Taigi minėtame nutarime, taip pat 1997 m. gegužės 6 d., 1998 m. kovo 10 d., 2001 m. gruodžio 18 d. ir 2007 m. kovo 20 d. nutarimuose, kuriuose taipogi yra nagrinėjami valstybės tarnybos ir su jai susiję santykiai, Konstitucinis Teismas atskleidė ir suformavo konstitucinę valstybės tarnybos sampratą, kuri, atitinkanti nutarimų nuostatas, turi būti perkelta į teisės aktus ir privalomai taikoma visų įstaigų, institucijų ir pareigūnų, santykiuose, susijusių su valstybės tarnyba.

Prieš pradėdant kalbėti apie valstybės tarnybos konstitucinę sampratą, suformuotą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, reikėtų paminėti, jog remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstitucijoje įtvirtintas nuostatas turi tik Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Taip pat reikėtų pasakyti, kad Konstitucinis Teismas tirdamas ar teisės aktai neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams ir priimdamas atitinkamą sprendimą turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti ir tiriamus teisės aktus, ir minėtus aukštesnės galios aktus.¹⁵ Taigi būtent Konstitucinis Teismas dėka savo išimtinių įgaliojimų formuoja oficialią konstitucinę doktriną, kuria yra saistomos tiek teisę kuriančios, tiek ją taikančios institucijos, tame tarpe visi Lietuvos Respublikos teismai, valdžios institucijos, įmonės, įstaigos, organizacijos,

---

¹⁴ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

¹⁵ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006 m. Nr. 62-2284.

taip pat pareigūnai ir piliečiai, nes, kaip jau buvo minėta, Konstitucinio Teismo priimti nutarimai turi įstatymo galią ir jie yra visiems privalomi.

Taigi nagrinėjant ir aptariant pakankamai plačiai Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje išplėtotą valstybės tarnybos konstitucinę sampratą, taip pat konstitucinius jos organizavimo principus bei pagrindus, remsiuosi Konstitucijos nuostatomis, susijusiomis su valstybine tarnyba bei Konstitucinio Teismo paskelbtais nutarimais, kuriuose buvo nagrinėjamos valstybės tarnybos santykius reglamentuojančios teisės normos arba teisiniai santykiai, susiję su valstybės tarnyba ir jos teisėtu įgyvendinimu, neribojančiu asmenų teisių ir laisvių realizavimu. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad konstitucinė valstybės tarnybos samprata gali būti atskleista tik grindžiant ją pačios Konstitucijos nuostatomis, jų turiniu ir sisteminėmis sąsajomis. Konstitucinė valstybės tarnybos samprata negali būti aiškinama pagal tai, kaip valstybės tarnybos santykius reguliuoja įstatymai ir poįstatyminiai aktai. Atskleisti konstitucinės valstybės tarnybos sampratos turinį yra konstitucinės jurisprudencijos ir joje formuluojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos funkcija.¹⁶

---

¹⁶ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

▪ **Valstybės tarnybą įtakojančios pagrindinės nuostatos, įtvirtintos Konstitucijoje**

Kalbant apie valstybės tarnybos konstitucinę sampratą įtakojančius pagrindinius elementus, reikėtų pasakyti, kad svarbiausias aspektas apibrėžiant valstybės tarnybos sąvoką yra jos atskleidimas remiantis Konstitucijoje įtvirtintomis nuostatomis. Atsižvelgiant į tai, kad Konstitucija yra vientisas aktas, kurio nuostatos yra taip susijusios, kad vienu Konstitucijoje įtvirtintų imperatyvų turinys lemia kitų jos nuostatų turinį, o jų visuma sudaro darnią sistemą, kurios negalima aiškinti vien pažodžiui¹⁷, reikia pasakyti, kad būtent Konstitucijos nuostatų visuma įtvirtina valstybės valdymo pamatus bei principines idėjas, iš kurių kyla pagrindiniai demokratinėms valstybėms būdingi valstybės tarnybos formavimo ir teisėto egzistavimo principai. Atsižvelgiant į tai, kad nei vienos Konstitucijos normos negalima aiškinti taip, kad būtų iškreiptas ar paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes taip būtų iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra, Konstitucijos 33 str. 1 d., kurioje įtvirtinta norma, sąlygojanti valstybės tarnybos sistemos formavimo esmę, aiškintu susietai su kitais Konstitucijos straipsniais, kuriuose taip pat yra normų, įtakojančių valstybės tarnybą. Taigi būtent tas konstitucines nuostatas, kurios sąlygoja valstybės tarnybos organizavimo ir funkcionavimo pagrindus, toliau aptarsiu savo darbe:

1. Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms (Konstitucijos 5 str. 3 d.);
2. Valstybės institucijos užgrobimas smurtu laikomas antikonstituciniais veiksmais, yra neteisėti ir negalioja (Konstitucijos 8 str.);
3. Pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį (Konstitucijos 25 str. 5 d.);
4. Valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs (Konstitucijos 29 str. 1 d.);
5. Piliečiai turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą (Konstitucijos 33 str. 1 d.);
6. Piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus (Konstitucijos 33str. 2 d.)¹⁸.

---

¹⁷ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006 m. Nr. 62-2284.

¹⁸ - Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 1992 m. Nr. 33-1014.

1. „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“

Konstitucijos 5 str. 3 d. įtvirtinta nuostata sąlygoja įpareigojantį imperatyvą visoms valdžios įstaigoms – tarnauti žmonėms. Tai yra vienas pagrindinių konstitucinių principų, kuriuo privalomai turi būti vadovujamasi formuojant valstybės valdymo sistemą apskritai ir valstybės tarnybos tinkamą organizavimą, įgyvendinimą bei funkcionavimą, įtvirtinant tai norminiuose teisės aktuose.

Kalbant apie valdžios įstaigas reikėtų pasakyti, kad jos šiame kontekste yra suprantamos kaip tam tikros institucijos, organizacijos, įgaliotos valstybės vardu ar jos pavedimu vykdyti tam tikras valstybinės reikšmės užduotis ir funkcijas, įgyvendinant viešąjį interesą. Šios įstaigos yra formuojamos pagal griežtai numatytą tvarką, įtvirtintą teisės norminiuose aktuose, kuriuose šalia šių įstaigų formavimo tvarkos yra apibrėžta ir joms paskirta, numatyta kompetencija, atitinkanti bendrus konstitucinius teisėtumo ir neprieštaravimo Konstitucijai reikalavimus. Šios įstaigos yra savarankiškos ir autonomiškos savo veiklos srityje. Taigi kiekviena tokia įstaiga yra integrali visos valstybinės valdžios institucijų sistemos dalis.

Kalbant apie valdžios įstaigas tarnaujančias žmonėms ir jų atsakomybę visuomenei, reikia pabrėžti, kad būtent valdžios atsakomybės imperatyvas yra neatsiejamas nuo konstitucinio teisinės valstybės principo ir yra konstituciškai įtvirtinamas nustatant, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, kad valdžios galias riboja Konstitucija, kad valstybės pareigūnai, kurie pažeidžia Konstituciją ir įstatymus, asmeninius ar grupinius interesus iškelia aukščiau visuomenės interesų, savo veiksmais diskredituoja valstybės, įstatymų nustatyta tvarka gali būti pašalinami iš pareigų.¹⁹

Mano nagrinėjama konstitucinė nuostata savyje talpina reikalavimą valstybės institucijoms savo veikloje, sprendimų priėmime ir vykdyme pagal joms pavestas funkcijas, veikti taip, kad nebūtų pažeisti konstituciniai žmogaus teisių ir laisvių principai, o visa veikla apskritai būtų skirta jų tenkinimui ir viešojo intereso garantavimui. Kalbant apie visą valdžios įstaigų ir pareigūnų veiklą, reikia parėžti, kad ji turi būti pagrįsta prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių pripažinimu, gerbimu ir apsauga. Žinoma tai nėra absoliutus reikalavimas atsižvelgiant į tai, kad žmonių teises ir laisves riboja ne valstybinės valdžios įstaigos ar savo nuožiūra pareigūnai, atlikdami šioms įstaigoms paskirtas funkcijas, bet Konstitucija, kuri nustato, kokiomis aplinkybėmis,

---

¹⁹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 49-1600.

kieno interesai ir koku teisiniu pagrindu šios teisės ir laisvės gali būti apribotos. Taigi konstitucinė nuostata „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“ yra glaudžiai susijusi su konstituciniu žmogaus teisių ir laisvių pripažinimu prigimtiniems, kas leidžia jas traktuoti kaip svarbiausią pradą, užimantį aukščiausią vietą socialinių vertybių skalėje. Šių teisių pripažinimas, gerbimas ir apsauga – svarbiausia demokratinės, socialiai orientuotos valstybės tikslas. Konstitucinis valstybės paskirties tarnauti žmonėms įteisinimas, aiškus prioritetų santykiuose tarp žmogaus ir valstybės nustatymas yra nesuderinamas su valstybės dominavimu asmens atžvilgiu. Priešingai, tai suponuoja valstybės įstaigoms pareigą užtikrinti palankiausią žmogaus teisių įgyvendinimo režimą ir ginti bei saugoti šias teises, pačioms jų nepažeisti ir neleisti pažeisti kitiems.²⁰

Nagrinėjant konstitucinę nuostatą „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“ reikėtų pabrėžti ne tik žmonių prigimtinių teisių ir laisvių svarbą valstybinių įstaigų veikloje, kurioje, be abejo, valstybės pareigūnai turi nešališkai tarnauti žmonėms, bet ir apskritai visos visuomenės, Lietuvos žmonių bendrijos, viešojo intereso tenkinimą, kaip valstybės tarnybos tinkamo įgyvendinimo sąlygą. Šis aspektas kartu apima ir konstitucinį reikalavimą, kad Lietuvos valstybinė valdžia būtų organizuota remiantis demokratiniais principais, tenkinančiais visos visuomenės poreikius, ir kad visoje šalyje bei valstybinėse įstaigose būtų įtvirtintas demokratinis režimas.

Konstitucinis teisinės valstybės principas kartu su nagrinėjama konstitucine nuostata „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“ ir kiti Konstitucijoje įtvirtinti fundamentalūs imperatyvai, tokie kaip pilietinės visuomenės siekis, atsakingo valdymo principas, žmogaus teisių ir laisvių prigimtini pobūdžio pripažinimas bei kiti imperatyvai suponuoja įvairius konstitucinius reikalavimus valstybės tarnybai, kaip sistemai, apimančiai valstybės ir savivaldybių institucijose dirbančių asmenų profesinę veiklą priimant sprendimus vykdant viešąjį administravimą.²¹

Kalbant apie žmonių teisių ir laisvių bei visuomenės intereso gynimą ir realizavimą, reikėtų pabrėžti, kad abu šie konstituciškai pagrįsti reikalavimai gali turėti savo įgyvendinimo ribojimų. Konstitucinis Teismas savo 1997 m. gegužės 6 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ yra pasisakęs, kad viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų. Tačiau pažymint, jog viešasis

²⁰ - Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras: 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000 m., p. 34-35.

²¹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

interesas valstybės valdymo tarnybos santykiuose yra dominuojantis, reikia atsižvelgti į tai, kad socialiniu požiūriu tiek viešasis interesas, tiek asmens teisės į nuosavybę yra konstitucinės vertybės. Todėl kai šios vertybės valstybės tarnybos santykiuose susiduria ir tenkinant viešąjį interesą yra ribojamos asmens turtinės teisės, nepakanka pripažinti vien turtinių teisių ribojimų galimybę. Svarbu įvertinti ir tai, koku mastu šie ribojimai daro poveikį aukščiau nurodytoms vertybėms. Kitaip tariant, būtina atsižvelgti į pačių ribojimų pobūdį bei mastą ir šiuo požiūriu įvertinti jų pagrįstumą.²²

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, galima pasakyti, kad žmogaus teisių ir laisvių apribojimas viešojo intereso atžvilgiu, arba atvirkščiai, yra galimas, tik tuo atveju, kai tai yra pateisinama visos demokratinės visuomenės viešo intereso patenkinimo poreikiu ir kai toks ribojimas yra nustatytas pagrįstai, teisėtai ir būtinai įstatymu. Būtent įstatymų leidėjui yra nustatyta pareiga teisingai nustatyti viešojo intereso tenkinimo ribas ir būdus konkrečiuose santykiuose.

Kalbant apie viešąjį interesą valstybės tarnybos santykiuose, reikia pasakyti, kad Konstitucinis Teismas savo 1997 m. gegužė 6 d. nutarime konstatavo, kad viešasis interesas valstybinės tarnybos santykiuose bendriausia prasme apibūdintas Konstitucijos 5 straipsnio trečiosios dalies nuostatoje „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“. Tai reiškia, kad valstybės ir savivaldybių tarnautojai vykdo specifines funkcijas, priklausomas nuo valstybės valdymo tarnybos paskirties. Kad galėtų šias funkcijas tinkamai vykdyti, pilietis, stojantis į valstybės valdymo tarnybą, turi atitikti įstatymų nustatytas sąlygas.²³

Viešasis interesas, kaip aukščiau minėta, bendriausia prasme yra įtvirtintas nagrinėjamoje konstitucinėje nuostatoje, talpina savyje ir valstybinių įstaigų, tenkinančių būtent viešąjį interesą valstybės tarnybos įgyvendinimo santykiuose, atsakomybės visuomenei, žmonėms principą, kuris sąlygoja tam tikrų reikalavimų pačiai valstybės tarnybos sistemai įtvirtinimą, vienas iš jų yra politinio neutralumo. Būtent šis principas reiškia, kad valstybinėse institucijose, įgyvendinančiose valstybės tarnybos santykius, tai yra tiek valstybės, tiek savivaldybės įstaigose, negali būti steigiamos ir veikti politinių partijų bei organizacijų struktūros. Šis reikalavimas imperatyviai nurodo, kad valstybės tarnautojai, vykdydami tarnybines pareigas, neturi vadovautis politinių partijų, kurioms jie priklauso ar kurių ideologija jiems yra artima, nurodymais, o sprendimus privalo priimti vadovaudamiesi tik viešo intereso tenkinimu. Taigi įgyvendinant konstitucinę nuostatą „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“, valstybės tarnautojai, tarnaujantys valstybės

²² - Valstybės žinios. 1997 m. Nr. 40-977.

²³ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997 m. Nr. 40-977.

institucijose, turi siekti viešo intereso įgyvendinimo nepriklausomai nuo savo politinių įsitikinimų. Jų veiklai neturi daryti įtakos tai, kokia politinė partija vienu ar kitu metu yra laimėjusi rinkimus į Lietuvos Respublikos Seimą ar savivaldybių tarybas.²⁴ Šiame reikalavime atsispindi „tradicinės biurokratinės“ viešojo valdymo koncepcijos nuostatų įtaka, nes būtent joje yra deklaruojamas politinių veiksmų ir administravimo veiklos griežtas atskyrimas.

Plėtojant konstitucinės nuostatos „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“ sampratą, reikia pabrėžti, kad šis imperatyvas kartu su konstitucinėmis nuostatomis, teigiančiomis, kad aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus, kad valdžios galias riboja Konstitucija, suponuoja, kad valstybės pareigūnai, vykdantys funkcijas įgyvendinant valstybės valdžią, visi asmenys priimantys visuomenei ir valstybei reikšmingus sprendimus, turi veikti vadovaudamiesi Konstitucija, teise, Tautos ir Lietuvos valstybės interesais.²⁵

Tai yra tik viena konstitucinė nuostata įtakoianti valstybės tarnybos sistemos tinkamą įgyvendinimą. Kitus iš Konstitucijos išplaukiančius reikalavimus, pagrįstus fundamentaliais valstybės tarnybos sistemos tikslais, aptarsiu savo darbe vėliau.

---

²⁴ - Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras. Vilnius: Viešojo administravimo institutas, 2004 m., p. 22.

²⁵ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1999 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 105-3894.

2. „Valstybės institucijos užgrobimas smurtu laikomi antikonstituciniais veiksmais, yra neteisėti ir negalioja“

Konstitucijos nuostata „valstybės institucijos užgrobimas smurtu laikomi antikonstituciniais veiksmais, yra neteisėti ir negalioja“ savyje įtvirtina imperatyvą, kad valstybės institucijos gali ir turi būti formuojamos tik laikantis teisės aktuose nustatytos tvarkos, paremtos teisėtumo ir teisingumo principais. Teisinėje, demokratiniiais pagrindais formuojamoje valstybėje negali būti neteisėtais, prievartiniais veiksmais kuriamos ir veiklą vykdančios valstybinės institucijos. Šios nuostatos tikroji esmė atsiskleidžia sistemiškai žvelgiant į kitas fundamentalias Konstitucijos nuostatas, tokias kaip „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“, „Lietuvos valstybę kuria tauta“ ir kitas, kurios nustatydamos teisingiausią šiuolaikinės visuomenės politinės organizacijos formą, įtvirtina, kad valstybės valdžia Lietuvoje faktiškai kyla iš visuomenės daugumos valios. Taigi tauta yra vienintelis valstybinės valdžios šaltinis Lietuvoje ir jokia valdžios ir valdymo ar savivaldos institucija negali turėti tokios valdžios, kurios šaltinis nebūtų tauta.²⁶

Taip pat reikėtų pabrėžti, kad valstybėje, organizuojamoje demokratiniiais pagrindais, negali būti teisėtai suformuotų ir pagrįstai veikiančių valstybės ar savivaldybių institucijų, kurių veiklos pagrindas nėra kilęs iš tautos valios, ir kurios būtų sudarytos kitokia tvarka ir procedūromis, nei imperatyviai nustatyta norminiuose teisės aktuose. Esant tokiai situacijai, kai valstybės ar savivaldybės institucijos formavimas buvo atliktas be juridinio pagrindo, tai yra neteisėtai, atsiranda kiekvieno piliečio teisė ir pareiga priešintis tokiems nepagrįstiems pasikėsinimams į teisinės valstybės valdymo pagrindus.

Sistemiškai žiūrint į nagrinėjamą nuostatą, galima būtų kalbėti apie valstybinių institucijų, įgyvendinančių efektyvų valstybės tarnybos sistemos, formavimą. Taigi valstybės tarnybos sistema turi būti formuojama betarpiškai vadovaujantis teisės principų pagrįstomis ir norminiuose teisės aktuose įtvirtintomis nuostatomis, kurios atitinka Konstitucijoje įtvirtintus imperatyvus. Šių, vienodai lygių visiems, reikalavimų nustatymas yra įstatymo leidėjo prerogatyva, tačiau reikia turėti omenyje, kad asmeninės ir pilietinės stojančiųjų į valstybės tarnybą savybės negali būti ignoruojamos, nes valstybės tarnautojo konstitucinė pareiga yra tarnauti žmonėms. Tinkamas šio konstitucinio įpareigojimo įgyvendinimas yra galimas tik asmeniškai suvokus savo

---

²⁶ - Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras: 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000 m., p. 57.

visuomeninį ir tarnybinį vaidmenį, jį traktuojant kaip vidinę neatsiejamą savybę, leidžiančią vykdyti valstybės tarnautojo funkcines pareigas kokybiškai, savarankiškai ir be nuolatinės kontrolės ar priežiūros. Asmeninės ir pilietinės savybės yra toji galimybės dirbti valstybės tarnautoju prielaida, kuri turi būti suformuota asmens socializacijos metu jau iki stojimo valstybės tarnybon momento.²⁷ Taip pat reikėtų pabrėžti, kad formuojant pareigybes valstybės tarnybos sistemos įgyvendinimui ir kartu stojant į valstybės tarnybą, turi būti nustatomi tik tokie asmeninės kompetencijos reikalavimai, kurie nesudarytų prielaidų atsirasti tam tikrai asmenų diskriminacijai.

Apie konkrečius, konstituciškai pagrįstus reikalavimus asmenims, pretenduojantiems tapti valstybės tarnautojais, plačiau pakalbėsiu savo darbe vėliau.

---

²⁷ - Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras. Vilnius: Viešojo administravimo institutas, 2004 m., p. 44.

3. „Pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį“

Konstitucijos nuostata „pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį“ laiduoja informacijos laisvės, jos sklaidos bei paieškos įtvirtinimą, kuris šiuolaikinėje, demokratiniais pagrindais organizuojamoje visuomenėje užima labai svarbią vietą. Apskritai Konstitucija garantuoja asmenų teisę turėti įsitikinimus ir juos nevaržomai reikšti, taip pat konstituciniu imperatyvu yra užtikrinama informacijos raiškos laisvė, o valstybės institucijos bei pareigūnai yra įpareigojami šią asmenų laisvę ginti įstatymu bei nevaržyti jos įgyvendinimo. Konstitucinis Teismas savo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarime yra konstatavęs, kad žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su žmogaus galimybe gauti iš įvairių šaltinių informaciją ir ja naudotis.²⁸ Taigi nagrinėjama konstitucinė nuostata yra viena iš žmogui garantuotų teisių ir laisvių įgyvendinimo sąlyga.

Nagrinėjama Konstitucijos nuostata įtvirtina vieną iš informacijos gavimo būdų, tiksliau jos šaltinį – valstybės įstaiga, o kartu tai yra tarsi tiesioginis nurodymas įstatymų leidėjui įtvirtinti įstatymu konstitucinės teisės įgyvendinimo būdą bei tvarką. Taigi pilietis, kuris kreipiasi į viešąją valstybės ar savivaldybės įstaigą, turi turėti teisę gauti šių įstaigų dokumentuose esančią informaciją apie save. Tokios informacijos teikimas gali būti ribojamas tik Konstitucijoje numatytais pagrindais. Įstatyme taip pat turėtų būti nustatyta atsisakymo pateikti informaciją ar oficialių dokumentų apskundimo tvarka bei galimybė šią teisę ginti teisme.²⁹

Atsižvelgiant į tai, kad asmenims yra laiduojama teisė susipažinti su valstybės ir savivaldybių įstaigų oficialiais dokumentais, reikėtų pabrėžti, kad ši teisė nėra absoliuti ir ji gali būti ribojama esant valstybinei, tarnybinei, komercinei paslapčiai, viešajam interesui ar kai toks ribojimas yra svarbus demokratinei visuomenei ir tai yra svarbiau už asmens teisę gauti informaciją. Asmens teisės į informaciją apribojimus taip pat lemia šios konstitucinės vertybės santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei visuomenės būtinus poreikius. Vienas tokių poreikių yra būtinybė visuomenės ar individo interesų labai apsaugoti tam tikras žinias apie valstybės paslaptis ar privatų

²⁸ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslaptių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“ // Valstybės žinios. 1996 m. Nr. 126-2962.

²⁹ - Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras: 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000 m., p. 201.

žmogaus gyvenimą. Valstybė ypač svarbias karines, ekonomines, politines ar kitokias žinias, kurių atskleidimas ar praradimas gali pakenkti nacionaliniams interesams, skelbia esant valstybės paslaptimis.³⁰ Toks ribojimas yra teisėtas tik tokiu atveju, kai minėta konstituciškai pagrįsta nuostata yra įtvirtinta įstatymu. Tačiau įstatymų leidėjas, sprendžiantis, kaip apsaugoti asmens privačią informaciją bei valstybės paslaptį sudarančias žinias, yra įpareigojamas parinkti tokias teises priemones, kuriomis nebūtų galima nepagrįstai apriboti asmens konstitucinės teisės į informaciją.

Kalbant apie nuostatą, kuria yra sukuriama galimybė gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybės įstaigų bei pareigūnų, reikėtų pasakyti, kad taip kartu yra įtvirtinamas šių įstaigų bei pareigūnų veiklos viešumo ir skaidrumo imperatyvas, kuriuo siekiama užtikrinti tam tikrą gyventojų dalyvavimą valstybės viešajame valdyme bei sumažinti piktnaudžiavimo tarnyba galimybę. Taigi viešumo ir skaidrumo principai yra įgyvendinami laikantis viešojo administravimo procedūrų, kuriomis vadovaujantis valstybės ir savivaldybių institucijose nagrinėjami asmenų prašymai, garantuojama asmens teisė gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų.³¹

Formaliai žiūrint į nagrinėjamą konstitucijos nuostatą galima teigti, kad informacijos gavimo galimybė iš valstybės įstaigų yra garantuota tik Lietuvos Respublikos piliečiui, nesuteikiant tokios teisės užsieniečiui ar asmeniui be pilietybės. Tačiau pasitelkus loginį ir sisteminį aiškinimą, negalima to kategoriškai teigti. Subjektas, kuriam yra suteikiama minėta teisė, neįgauna specialių galimybių dalyvauti formuojant ir išreiškiant teisinės tautos politinę valią. Tokį teiginį galima papildomai pagrįsti aplinkybe, kad Konstitucijos 25 straipsnyje, kurio pirmosios keturios dalys adresuotos žmogui, o ne piliečiui.³² Taigi atsižvelgiant į aukščiau aptartus aspektus, galima teigti, kad valstybės institucijų turimos informacijos gavimo galimybė Konstitucijoje yra laiduojama kiekvienam asmeniui, o bendrų interesų apsauga demokratinėje valstybėje negali paneigti žmogaus teisės į informaciją apskritai.

---

³⁰ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslaptių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“ // Valstybės žinios. 1996 m. Nr. 126-2962.

³¹ - Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras. Vilnius: Viešojo administravimo institutas, 2004 m., p. 23.

³² - Egidijus Šileikis. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005 m., p. 233.

4. „Valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“

Nagrinėjamoje nuostatoje yra įtvirtintas konstitucinis asmenų lygybės principas, kuris privalomai turi būti taikomas tiek leidžiant norminius teisės aktus, tiek juos įgyvendinant, tiek vykdant teisingumą. Šioje normoje įtvirtintas imperatyvas nurodo valstybės institucijoms bei pareigūnams, kad jie privalo vienodai pagarbiai ir aktyviai, vienodo veiksmingumo priemonėmis ginti kiekvieno piliečio teises ir laisves arba padėti jas įgyvendinti.³³

Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje yra pasisakęs apie konstitucinį visų asmenų lygybės, tai yra diskriminacijos draudimo principą. Konstitucinio Teismo teigimu šis principas tiesiogiai įpareigoja valstybės ir savivaldybės institucijas bei pareigūnus vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai, tapačiai ir draudžia šiems subjektams iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, vadovaujantis neobjektyviais kriterijais. Konstitucinis Teismas savo 2003 m. kovo 4 d. nutarime konstatavo, kad prasidėjus to paties turinio teisiniams santykiams negali būti taikomi nauji reikalavimai, nes taip būtų pažeistas asmenų lygiateisiškumas.³⁴ Šiame konstituciniame visų asmenų lygybės principo yra užfiksuota žmogaus prigimtinei teisei būti traktuojamam vienodai su kitais bei įtvirtinta formali visų asmenų lygybė. Atsižvelgiant į tai, kad visi asmenys savo prigimtimi yra lygūs, jie negali būti diskriminuojami dėl tam tikrų priežasčių, taip pat jiems negali būti teikiama privilegijų vienu ar kitu pagrindu. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, jog konstitucinis visų asmenų lygybės principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas, tai yra diferencijuotas, teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Yra teigiama, kad socialinio gyvenimo įvairovė gali lemti atitinkamą teisinio reguliavimo būdą ir turinį. Konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį. Tačiau konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip

³³ - Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras: 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000 m., p. 217.

³⁴ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnio, Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių, Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniui“ // Valstybės žinios. 2003 m. Nr. 24-1004.

traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.³⁵

Konstitucinė nuostata „valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“ įtvirtindama lygiateisiškumo ir nediskriminavimo imperatyvius reikalavimus, nurodo, kad šie subjektai privalo būti vienodai teisingi visiems asmenims, tiek atlikdami savo tarnybines pareigas, tiek nagrinėdami prašymus, tiek priimdami tam tikrus sprendimus. Taigi valstybės ir savivaldybės įstaigų bei valstybės tarnautojų veikla turi būti pagrįsta teisingumo principu, kuris savyje talpina visa tai, kas aukščiau išdėstyta, ir kartu įpareigoja pareigūnus vienodai elgtis su visais asmenimis, nepaisant jų tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, religinių įsitikinimų bei politinių pažiūrų. Taip pat šių subjektų veikla turi atitikti norminių teisės aktų reikalavimus ir neprieštarauti viešiesiems interesams, kartu turi būti neperžengtos valstybinėms institucijoms suteiktos kompetencijos ribos, o priimami sprendimai privalo būti pagrįsti objektyviomis ir teisiškai pagrįstomis aplinkybėmis. Visi aukščiau minėti aspektai galima sakyti išplaukia iš Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimo, kuriame buvo pasakyta, kad taikant teisę būtina paisyti tokių iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų kaip asmenų lygiateisiškumas. Paminėtina ir tai, kad jurisdikcinės ir kitos teisę taikančios institucijos turi būti nešališkos, siekti nustatyti objektyvią tiesą ir sprendimus priimti tik teisės pagrindu.³⁶

Nagrinėjama konstitucinė norma be lygiateisiškumo ir nediskriminavimo imperatyvų įtvirtina savyje ir nešališkumo reikalavimą. Tai reiškia, kad valstybės bei savivaldybės institucijos ir pareigūnai savo veikloje bendraudami su asmenimis turi veikti nešališkai, tai yra privalo neturėti išankstinio nusistatymo priimdami sprendimus ir nedemonstruoti savo simpatijų ar antipatijų, taip pat ir išskirtinio dėmesio jokiems asmenims ar jų grupėms.³⁷

Konstitucinis Teismas savo 1997 m. gegužės 6 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“³⁸, kuriame vienas iš nagrinėtinų klausimų buvo prieš tai aptarto 1995 m. redakcijos Valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimas

---

³⁵ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

³⁶ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio, 6 straipsnio 3 dalies ir 8 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005 m. Nr. 1-7.

³⁷ - Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras. Vilnius: Viešojo administravimo institutas, 2004 m., p. 26.

³⁸ - Valstybės žinios. 1997 m. Nr. 40-977.

Konstitucijos 29 straipsnio pirmajai daliai, kurioje ir yra imperatyviai įtvirtintas bendras asmenų lygybės principas. Taigi Konstitucinis Teismas šiame nutarime asmenų lygybės principą apibūdino kaip nediskriminaciją, kuri turi būti suprantama kaip draudimas asmens ar jų grupės padėties keitimo kitų asmenų atžvilgiu nesant objektyviai pateisinamo pagrindo. Tačiau gali būti atveju, kai susidaro tam tikros situacijos, kuomet esant pakankamai motyvuotam ir pagrįstam reikalui, įstatymu atskiroms subjektų grupėms gali būti nustatytas specialus teisinis statusas ar įtvirtinti tam tikri teisinės padėties ypatumai. Šiuo atveju nėra paneigiamas ar paminamas konstitucinis asmenų lygybės principas ir neįtvirtinama galimybė skirtingai traktuoti žmones pagal jų statusą. Šis specialus teisinis statusas suprantamas kaip tam tikra teisių diferenciacija, kuri pasireiškia kaip atitinkamų teisių saugos didinimas valstybės priemonėmis tiems asmenims, kurie patys objektyviai nepajėgia bent minimaliai užsitikrinti savo pagrindinių teisių arba kurie vykdo specialias, tik su jų asmeniu susijusias pareigas visuomenei.³⁹

Taigi kabant apie diskriminaciją, reikėtų pabrėžti, kad tam tikri ribojimai asmenų ar jų grupės atžvilgiu yra nustatomi ir pateisinami tik objektyviais skirtumais, tokiais kaip amžius, lytis ar kiti, bei visuomenės interesais, pavyzdžiui pilietybės turėjimas arba ne. Atsižvelgiant į tai Konstitucinis Teismas nagrinėdamas aukščiau minėtą klausimą konstatavo, kad įstatymų leidėjas, vadovaudamasis viešuoju interesu, gali nustatyti Konstitucijai neprieštaraujančias valstybės valdymo tarnybos sąlygas ir tam tikri objektyviais skirtumais ir visuomenės interesais pagrįsti ribojimai neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio pirmajai daliai.⁴⁰

---

³⁹ - Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras: 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000 m., p. 218.

⁴⁰ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 1997 m. Nr. 40-977.

5. „Piliečiai turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą“

Konstitucijoje įtvirtinta nuostata „piliečiai turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą“ gali būti suprantama kaip viena iš piliečių tiesioginio dalyvavimo valdant valstybę forma, kuri yra laiduojama Konstitucijos. Ši norma yra priskirtina prie piliečių politinių teisių, įtvirtintų Konstitucijoje. Šioms teisėms taip pat yra priskirtinos tokios teisės kaip teisė dalyvauti valdant savo šalį tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus atstovus, teisė inicijuoti referendumą, teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą ir kitų.

Konstitucinis Teismas mano jau dalinai aptartame 1997 m. gegužės 6 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“⁴¹ nagrinėjo piliečiams laiduojamos teisės lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarybą įgyvendinimo galimybes. Nagrinėjant minėtą nutarimą atskleisiu šios konstitucinės teisės realų taikymą.

Taigi Konstitucinis Teismas 1997 m. gegužės 6 d. nutarime nagrinėjo ar 1995 m. redakcijos Valdininkų įstatymo nuostata, draudžianti valdininkui būti personalinės įmonės savininku, ūkinės bendrijos tikroju nariu arba komanditoriumi, įsigyti arba valdyti pagal įgaliojimą daugiau kaip 10 procentų vienos įmonės vertybinių popierių⁴², nepažeidžia Konstitucijoje įtvirtintų nuosavybės neliečiamybės ir asmenų lygiateisiškumo principų bei galimybės asmenims lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą.

Prieštaravimas Konstitucijai buvo grindžiamas argumentais, kad minėtoje įstatymo nuostatoje yra įtvirtintas reikalavimas, diskriminuojantis asmenį, turintį aukščiau išvardinto turto, kitų asmenų atžvilgiu ir, esant šiam ribojimui, eliminuoja asmens Konstitucijoje įtvirtintą galimybę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą. Taip pat buvo teigiama, kad šiuo draudimu yra paneigiamas Konstitucijoje įtvirtintas privačios nuosavybės prioritetas ir jos neliečiamybės principas.

Konstitucinis Teismas nagrinėdamas minėtus klausimus plėtojo konstitucinę valstybės tarnybos sampratą, atskleisdamas principines jos nuostatas.

Pirmiausia Konstitucinis Teismas atskleidė valdininko, kaip asmens, vykdančio valstybės valdymą, statusą. Taigi valdininku yra laikytinas pilietis, einantis tarnybą viešosios valdžios, tai yra valstybės arba savivaldybės, institucijose ir jų pavedimu vykdančias viešosios valdžios funkcijas. Valdininko tarnyba yra grindžiama vienu esminiu principu, tai yra viešųjų interesų traktavimas aukščiau nei privačių, asmeninių ar atskirų

⁴¹ - Valstybės žinios. 1997 m. Nr. 40-977.

⁴² - Valdininkų įstatymas // Valstybės žinios. 1995 m. Nr. 33-759.

asmenų, jų grupių, politinių partijų ar organizacijų interesų. Valdininkas neturi teisės įsipareigoti kitiems asmenims, jeigu tai yra nesuderinama su valstybės valdymo tarnyba.⁴³ Valdininkai sudaro visuomenės socialinę grupę, kurios bendrą teisinį statusą nulemia valstybės valdymo tarnybos ypatinga paskirtis ir jos visuomeninis reikšmingumas. Tai įtakoja ir valdininkų, kaip viešosios valdžios funkcijų įgyvendintojų, ne tik bendro pobūdžio pareigas, nulemtas valstybės valdymo sistemos prigimties, bet ir jų veiklos atitinkamus ribojimus, draudimus ar įpareigojimus, kurie yra sąlygoti valstybės tarnybos ypatingo statuso ir vaidmens valstybės visuomeniniame gyvenime. Būtent šie ribojimai kaip jau buvo minėta anksčiau yra galimi tik tuomet, jei yra nustatyti įstatymu ir neprieštarauja Konstitucijai. Tokie įvairių ribojimų valdininkams reikalavimai dažniausiai yra nustatomi siekiant apginti viešąjį interesą.

Viešojo intereso gynimo įgyvendinimas ir nustatymas jam tam tikro prioriteto, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų. Tačiau reikėtų paminėti ir tai, kad viešasis interesas valstybės valdymo tarnybos santykiuose nors ir yra dominuojantis, reikia atsižvelgti ir į tai, kad socialiniu požiūriu tiek viešasis interesas, tiek ir asmens teisės į nuosavybę yra konstitucinės vertybės. Esant situacijai, kai abi šios vertybės valstybės tarnybos santykiuose susiduria viena su kita, ir pagal išivaizduojamą prioritetą viešojo intereso tenkinimui yra ribojamos asmens turtinės teisės, nepakanka pripažinti vien turtinių teisių pagrįstos ribojimo galimybes. Šioje situacijoje svarbu įvertinti ir tai, koku mastu minėti ribojimai, dėl tinkamo valstybės tarnybos santykių įgyvendinimo, daro poveikį Konstitucijoje įtvirtintoms ir asmenims garantuojamoms vertybėms.⁴⁴ Kitaip tariant, yra būtina atsižvelgti ir į pačių ribojimų pobūdį bei mastą ir šiuo požiūriu įvertinti jų pagrįstumą. Taigi numatant tam tikrus ribojimus valdininkų asmeninėms teisėms dėl teisėto valstybės tarnybos santykių įgyvendinimo, būtina išsiaiškinti tuo norimus pasiekti tikslus ir paskirtį bei kartu pasverti ar nustatytieji ribojimai yra proporcingi siekiamam tikslui.

Konstitucinis Teismas išnagrinėjęs valdininkams įstatymu nustatytus privačios nuosavybės ribojimo atvejus dėl siekiamo visuomeniškai reikšmingo kartu ir prevencinio tikslo – užkirsti kelią tam, kad valdininkas tarnybinę padėtį ir darbo laiką naudotų tik tiesiogiai su tarnyba susijusiems tikslams, o ne verslo ar kitiems asmeniniams interesams, pasisakė, kad pagal tuo metu teisės aktais nustatytą situaciją, asmuo, esantis valdininku negalėtų būti personalinės įmonės savininku. Tokios situacijos buvimas reikštų, kad asmuo,

⁴³ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997 m. Nr. 40-977.

⁴⁴ - Ten pat.

būdamas valstybės tarnautoju, ne tik kad negalėtų turėti personalinės įmonės kaip privačios nuosavybės, tai yra jis negalėtų būti jos savininku, bet taip negalėtų nei pirkti, paveldėti ar kitokiu būdu įsigyti personalinės įmonės kaip privačios nuosavybės. Valdininkas taip pat negalėtų būti ūkinės bendrijos tikroju nariu arba nariu komanditoriumi. Tai reikštų, kad valdininkas neturi teisės turėti turto dalies tikrojoje ūkinėje ir komanditinėje bendrijoje. Taigi nurodytais draudimais faktiškai būtų pažeidžiama konkrečių subjektų Konstitucijoje įtvirtinta teisė į nuosavybę, būtent į tam tikros rūšies objektus.

Konstitucinis Teismas savo nutarime pateikęs mano aukščiau aptartus teiginius, konstatavo, kad Valdininkų įstatymas nepagrįstai riboja asmenų privačios nuosavybės teisę, įtvirtintą Konstitucijoje, kaip vieną iš asmeniui priklausančių neginčijamų vertybių. Iš Konstitucinio Teismo argumentų galima daryti išvadą, kad valstybės valdymo viešojo administravimo santykiai, iškeliantys į pirmąją vietą viešojo intereso įgyvendinimą, nėra pakankamas ir pagrįstas pagrindas privačiai nuosavybei riboti. Valstybės tarnybos santykiai net ir būdami teisinėje valstybėje visuomeniškai svarbūs, neįkūnija savyje privačios nuosavybės ribojimo galimybes.

Valdininkų įstatymo ginčijama nuostata Konstitucinio Teismo buvo nagrinėjama ir per asmenų lygiateisiškumo, piliečių galimybes lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą, prizmę. Nutarime buvo aptarta valdininkų, kaip tam tikros socialinės grupės asmenų, ypatingas statusas, dėl kurio tam tikras išskirtinumas jų atžvilgiu yra įmanomas.

Reikėtų paminėti, kad diskriminacija apskritai suprantama kaip asmens ar jų grupės padėties keitimas kitų asmenų atžvilgiu nesant objektyviai pateisinamo pagrindo. Tačiau gali būti atvejų, kai susidaro tam tikros situacijos, kuomet esant pakankamai motyvuotam ir pagrįstam reikalui, įstatymu atskiroms subjektų grupėms gali būti nustatytas specialus teisinis statusas ar įtvirtinti tam tikri teisinės padėties ypatumai. Šiuo atveju nėra paneigiamas ar paminamas konstitucinis asmenų lygybės principas ir neįtvirtinama galimybė skirtingai traktuoti žmones pagal jų statusą.⁴⁵ Specialus teisinis statusas tam tikrais atvejais asmenims dažniausiai būna nustatomas kaip jau anksčiau buvo minėta dėl objektyvių priežasčių, tokių kaip amžius, lytis ir pan. arba esant tam pagrįstiems ir teisėtiems visuomenės interesams.

Sąvoka „visuomenės interesai“ yra pakankamai plati ir priklausomai nuo situacijos, kurioje jie yra atskleidžiami ar įgyvendinami, gali įgauti skirtingą „atspalvį“. Kalbant apie valstybės tarnybos santykius, visuomenės interesų paisymo reikalavimas

---

⁴⁵ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997 m. Nr. 40-977.

geriausiai atspindimas mano jau anksčiau aptartoje konstitucinėje nuostatoje „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“. Šiuo atveju galima suprasti, kad visuomenės viešasis interesas yra įgyvendinamas per valstybės ar savivaldybių įstaigas, valstybės tarnautojus, vykdančius specifines valstybės valdymo ir viešojo administravimo funkcijas. Šių visuomenei svarbių funkcijų įgyvendinimui yra reikalingi tik teisės aktuose nustatytus reikalavimus atitinkantys asmenys. Bendrųjų sąlygų ir tam tikrų specifinių draudimų atitikimas, yra būtina sąlyga asmeniui, ketinančiam įsilieti į valstybės valdymo tarnybos sistemą, atstovaujančią ir įgyvendinančią viešąjį interesą. Būtent jis pateisina konstituciškai pagrįstų reikalavimų iškelimą minėtiems asmenims. Tačiau išskirimas asmenų dėl konstituciškai nepagrįstų reikalavimų, negali būti pateisinamas net ir viešuoju interesu. Teisinėje valstybėje negali būti tokios situacijos, kuomet asmeniui, pageidaujantiems įgyvendinti Konstitucijos jam laiduotą galimybę, lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą, turi būti paneigiama ar paminama kita Konstitucijos nuostatose garantuota teisė, tai yra teisė į nuosavybės neliečiamybę, taip pat kartu pažeidžiant ir konstitucinį asmenų lygiateisiškumo reikalavimą.

Taigi Konstitucinis Teismas 1997 m. gegužės 6 d. nutarime, konstatavo, kad įstatymų leidėjas turi konstituciškai pagrįstą galimybę, vadovaudamasis viešuoju interesu ir atsižvelgdamas į proporcingumo reikalavimą, nustatyti tam tikrus ribojimus asmenims, įgyvendinantiems ar ketinantiems įgyvendinti teisę į valstybinę tarnybą, tačiau, reikėtų pabrėžti, jog tik konstituciškai pagrįstus ir pateisinamus.

Kalbant apie Konstitucijos laiduojamą asmenų galimybę įgyvendinti teisę į valstybinę tarnybą nepatiriant nepagrįstos diskriminacijos, vadovaujantis lygiateisiškumo principu, reiškia, kad ši teisė yra garantuojama asmeniui ne tik stojant į tarnybą, bet ir būnant valstybės tarnautoju visą pareigų ėjimo laikotarpį. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad šie principai nepaneigia valstybės tarnautojų pavaldumo santykių, sąlygotų hierarchinės visos valstybės valdymo tarnybos struktūros. Pavaldumas ir galimybė duoti vienas kitam privalomus vykdyti nurodymus neturėtų būti suvokiamas kaip valstybės tarnautojų lygiateisiškumo principo pažeidimas, nes tai susiję ne su valstybės tarnautojais kaip asmenimis, o su jų užimamų pareigų tarpusavio santykiu.⁴⁶

---

⁴⁶ - Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras. Vilnius: Viešojo administravimo institutas, 2004 m., p. 22.

6. „Piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskusti jų sprendimus“

Konstitucinė norma, laiduojanti asmenims teisę kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą, kyla iš demokratinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio. Šią nuostatą taip pat sąlygoja Konstitucijoje įtvirtinti įsitikinimų bei informacijos laisvės principai.

Nagrinėjama konstitucinė nuostata „piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskusti jų sprendimus“ buvo Konstitucinio Teismo analizuojama, aiškinantis ar Valdininkų įstatymo nuostata, teigianti, jog valdininkai, pareiškę apie savo nesutikimą su Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės vykdoma politika, sprendimais ar jų veiksmais per visuomenės informavimo priemones, politinius ir kitus visuomeninius renginius (išskyrus atvejus, kai tokie pareiškimai padaromi vykstant Seimo, Respublikos Prezidento ar savivaldybių tarybų rinkimų agitacijai), privalo ne vėliau kaip per 14 dienų atsistatydinti, o atsisakiusieji atsistatydinti yra atleidžiami iš darbo įstatymų nustatyta tvarka ir laikomi atleistais iš valstybės valdymo tarnybos⁴⁷, neprieštarauja Konstitucijoje įtvirtintiems įsitikinimų laisvės ir teisės kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą principams. Nagrinėjant šį Konstitucinio Teismo nutarimą, pateiksiu aptariamą konstitucinę normą svarbiausius teisėto ir pagrįsto įgyvendinimo aspektus.

Taigi Valdininkų įstatyme įtvirtintos aukščiau minėtos nuostatos prieštaravimas pagrindiniam Lietuvos Respublikos teisės aktui buvo grindžiamas neatitikimu su Konstitucijos piliečiams laiduojama teise kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą, taip pat su teise turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

Konstitucinis Teismas nagrinėdamas minėtą bylą ir paskelbdamas 1998 m. kovo 10 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“⁴⁸, pasisakė ne tik dėl problemų, tiesiogiai susijusių su nagrinėjamu klausimu, bet taip pat palietė dalykus, vienaip ar kitaip įtakojančius įsitikinimų reiškimo laisvės ir informacijos, kritikos valstybės institucijų ar pareigūnų darbui, draudimą. Šiuos aspektus aptarsiu ir aš.

Šiuolaikinėje žmogaus teisių ir laisvių koncepcijoje įsitikinimų bei informacijos laisvė yra labai svarbios, asmeniui garantuojamos prigimtinės teisės. Šioms vertybėms turi būti skiriama ypatinga vieta tarp kitų pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių. Žmogaus

⁴⁷ - Valdininkų įstatymas // Valstybės žinios. 1995 m. Nr. 33-759.

⁴⁸ - Valstybės žinios. 1998 m. Nr. 25-650.

įsitikinimų ir informacijos laisvė yra vienas iš esminių demokratinės tvarkos pagrindų, taip pat kitų žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimo prielaida.⁴⁹

Atsižvelgiant į informacijos ir įsitikinimų laisvės svarbą, taip pat ir į faktą, kad šios minėtos teisės yra įtvirtintos ir šalies Konstitucijoje reiškia, jog valstybė yra įpareigojama garantuoti ir saugoti žmogaus teisę turėti ir laisvai reikšti įsitikinimus, mintis ir nesvarbu, kad jie gali būti susiję su valstybės pareigūnų veikla ar sprendimais. Ši Konstitucijoje įtvirtinta nuostata garantuoja asmenims teisę reikšti kritinę nuomonę ar tam tikrą požiūrį, net ir neigiamą, apie valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, taip pat skleisti kritinę informaciją apie tai. Šios konstitucinės teisės saugiklis ir įgyvendinimo garantija yra Konstitucijoje nustatytas draudimas persekioti asmenis už valstybės įstaigų ar pareigūnų darbo kritiką.

Kalbant apie įsitikinimų išraiškos, jų sklaidos bei informacijos laisvę, reikia paminėti, kad šios teisės nėra absoliučios. Jos gali būti ribojamos, tačiau tik įstatymu. Šis ribojimas yra galimas tik dėl būtinos apsaugos žmogaus sveikatai, garbei, orumui, dorovei ar siekiant privataus gyvenimo bei konstitucinės santvarkos pagrįstos apsaugos. Taigi piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, net ir su atitinkamai pagrįstais ribojimais, yra laikoma Konstitucijoje garantuotos įsitikinimų išraiškos ir informacijos laisvės sukonkretinta, siauresnė išraiška.

Valstybės pareigūnas, būdamas asmeniu, kuriam taip pat, kaip ir kitiems piliečiams Konstitucija laiduoja galimybę kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą, gali šią teisę įgyvendinti. Tačiau dėl savo ypatingo socialinio statuso, priklausymo asmenims, įgyvendinantiems valstybės valdymą ir viešąjį administravimą, šios konstitucinės teisės įgyvendinimas gali turėti savotiškus ypatumus, ribojimus, kurie gali ir netgi turėtų būti įtvirtinami nustatant valstybės tarnautojo teisinį statusą. Šie ribojimai atsiranda įstatymu apibrėžiant kokia tvarka ir apimtimi minėti asmenys galės įgyvendinti savo pilietinę, Konstitucijoje įtvirtintą teisę.

Kalbant apie valstybės pareigūnų statusą, reikėtų pasakyti, kad valstybės valdžios institucijos, tai yra Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, veikia pagal kiekvienai jų Konstitucijoje nustatytą ir įstatymuose sukonkretintą kompetenciją. Šių institucijų vykdoma politika pasireiškia Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės, kaip institucijų kompetentinga veikla, skirta atitinkamiems socialiniu požiūriu reikšmingiems tikslams pasiekti ar uždaviniams spręsti. Šiame politinės valdžios lygmenyje priimtų

---

⁴⁹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998 m. Nr. 25-650.

sprendimų sėkmę dažniausiai sąlygoja įvairūs veiksniai, bet visais atvejais ypač svarbus vaidmuo tenka būtent valstybės tarnautojų korpusui. Atsižvelgiant į tai, valdininkams yra taikomi jų veiksmų teisėtumo, profesinės kompetencijos ir tarnybinės etikos reikalavimai padidinti reikalavimai kitų darbuotojų atžvilgiu. Šalia profesinių reikalavimų yra nustatomi ir konstituciškai įtvirtintų vertybių pagrįsti ribojimai.

Valstybės pareigūnams nustatyti atitinkami konstitucinės teisės, kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą, įgyvendinimo ribojimai yra pateisinami šių asmenų atliekamų tarnybinių funkcijų ir pareigų svarba visai visuomenei ir valstybei. Norint apibrėžti tiksliau, galima pasakyti, kad valstybės pareigūnų veikla yra traktuojama kaip viešoji tarnyba, atliekama paisant Konstitucijoje įtvirtintų vertybių ir kitų teisėtų reikalavimų. Pareigūnai, įgyvendindami valstybės tarnybos funkcijas ir savo tiesiogines pareigas, privalo garantuoti, kad jų veikla bus neutrali, pagrįsta teisės aktų reikalavimais, vengianti privačių ir viešų interesų konfliktų, o konkrečių užduočių vykdymas atitiks objektyvumo, bešališkumo ir profesionalumo, o taip pat ir tarnybinės etikos numatytus reikalavimus. Norint pasiekti minėtus reikalavimus, gali būti nustatomi atitinkami draudimai pareigūnams jų veikloje, tarkim sprendžiant profesinius tarnybos klausimus ir priimant visuomenei svarbius sprendimus, vadovautis ne savo asmeninėmis politinėmis pažiūromis, o valstybinės tarnybos interesus atitinkančiomis, taip pat asmeninių pažiūrų neskelbti atliekant tarnybines funkcijas darbo metu.

Atsižvelgiant į valstybės tarnybos paskirtį ir visuomeninę svarbą, ją įgyvendinantiems asmenims yra keliami atitinkami kvalifikaciniai reikalavimai. Visų pirma norint, kad valstybės tarnybos funkcijas įgyvendintų tik kvalifikuoti, atitinkantys profesinius reikalavimus asmenys, į valstybės tarnybą yra priimama tik viešo konkurso būdu ar išlaikius kvalifikacinius egzaminus. Asmuo, pasirenkantis tarnybą valstybės ar savivaldybės valdymo institucijoje ir tampantis tos įstaigos kompetencijos įgyvendintoju, žino, kad dėl jo ypatingo teisinio statuso bus nustatyti tam tikri jo pilietinių teisių ribojimai. Asmuo tai žinodamas priima jo pilietinių teisių ribojimus ir įsipareigoja tinkamai įgyvendinti jam priskirtas pareigas. Kaip atsvara minėtiems ribojimams yra valstybės tarnautojams taikomos socialinės garantijos, kompensuojančios, ar bent jau bandančios kompensuoti, pilietinių teisių praradimus.⁵⁰

Kalbant apie Valdininkų įstatymo nagrinėjamos normos konstitucinį pagrįstumą, reikėtų pasakyti, kad joje yra įtvirtintas neaiškumas lingvistine prasme. Kalba eina apie

---

⁵⁰ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998 m. Nr. 25-650.

„kritiką“ ir „nesutikimą“ su valstybės pareigūnų darbu ir veikla. Įstatymo normos išdėstymas suponuoja galimybę suprasti, kad šios dvi sąvokos yra tapačios, tačiau remiantis lingvistine jų analize to teigti negalima.

Kritika paprastai pasireiškia aptariamų dalykų nagrinėjimu, vertinimu ir trūkumų iškelimu. Šiuo atveju galima būtų pasakyti, kad kritika gali turėti tiek teigiamą, pozityvią, tiek ir neigiamą, negatyvią reikšmę. Pozityvi veiklos ar sprendimų kritika gali pasireikšti tuo atveju, kai valstybės pareigūnas viešai pareiškia teigiamą aukštesnių valdžios institucijų ar pareigūnų darbo kritiką, tai iš esmės liudija jo pritarimą šių valdžios institucijų vykdomai politikai ir veiklai. Ji taip pat gali pasireikšti ir diskusijos metu aptariant visuomenei aktualaus klausimo padėtį, norint rasti optimalų, geresnį sprendimą vienu ar kitu atveju. Kaip minėta kritika gali būti ir negatyvi ir pasireikšti viešai išdėstant tam tikras pretenzijas valdžios institucijoms ar pareigūnams dėl jų darbo trūkumų. Reikėtų paminėti, kad valdininko, o ne paprasto piliečio, viešai pareikšta negatyvi kritika valdžios institucijų atžvilgiu, gali labiau pakenkti valstybės valdžios institucijų prestižui nei bet kurio kito asmens.⁵¹

Priklausomai nuo aplinkybių pagal Valdininkų įstatymo normas yra galimybė reikšti ir nesutikimą su Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės vykdoma politika, priimamais sprendimais ar atliekamais veiksmais. Nesutikimas dažniausiai pasireiškia kaip nesutarimas ar nesantaika. Todėl atsižvelgiant į Konstitucijoje įtvirtintą informacijos ir įsitikinimų raiškos laisvės principą, kuris gali būti ribojamas tik esant konstituciškai svarbioms aplinkybėms, darytina išvada, jog būtų netoleruotinas ir su valstybės tarnyba tam tikrais atvejais nesuderinamas toks viešas pareigūno nesutikimas su Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės vykdoma politika, priimamais sprendimais, veiksmais ar veikla. Tokį nesutikimą pareiškus, gali būti peržengiama lojalumo Konstitucijai riba. Tokia išvada darytina dėl to, kad iš nagrinėjamo įstatymo normos lingvistinio konstravimo galima pasakyti, jog valstybės tarnautojo nesutikimo pareiškimas yra galimas ir dėl tokių valdžios institucijų ar pareigūnų veiklos pasireiškimų ir ypatumų, kurie yra visiškai nereikšmingi pačiai valstybės tarnybai ir net su ja nesusiję.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, galima teigti, kad ginčijamoje nuostatoje informacijos ir įsitikinimų laisvės apribojimai yra nustatyti neatsižvelgiant į sąvokų nesutikimas ir kritika skirtības. Šiuo atveju nėra reikiamai apibrėžti „nesutikimo“ dalykai ir visiems atvejams numatyti vienodi teisiniai padariniai. O visa tai neatitinka

---

⁵¹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998 m. Nr. 25-650.

konstituciškai būtinos pusiausvyros, ribojant žmogaus ir piliečio konstitucines teises. Vartojamų sąvokų teisinis neaiškumas yra esminis ginčijamos Valdininkų įstatymo normos prieštaravimas Konstitucijai. Taip pat Konstitucinis Teismas nutarime pažymėjo apie įstatymini reguliavimo neapibrėžtumą, susijusį tiek su subjektais, kurių atžvilgiu yra reiškiamas kritika ar nesutikimas, tiek su subjektais, kuriems yra taikoma ginčijama įstatymo norma. Toks netikslus įstatyminis reguliavimas sudaro prielaidas nagrinėjamą teisės normą interpretuoti ne visai pagal įstatymų leidėjo ketinimus įtvirtinant šią nuostatą konkrečiame įstatyme.⁵²

Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs Valdininkų įstatymo aptartą normą, savo nutarime pasisakė, kad dėl tokio įstatyminio sureguliuojimo neapibrėžtumo, normos dispozicijos ir sankcijos tarpusavio nesuderinimo valstybės tarnyboje atsiranda teisinis neaiškumas ir netikrumas, nėra garantuojama valdininko teisių apsauga. Toks ydingas sureguliuojimas neatitinka siekiamų tikslų, tai yra valstybės valdymo teisėtumo, stabilumo, patikimumo, efektyvumo. Jis taip pat nesiderina su konstituciniais žmogaus teisių apsaugos principais, iš jų ir tuo, kad ribojimai gali būti nustatomi tik įstatymu, nepažeidžiant pusiausvyros tarp siekiamo tikslo ir teisės apribojimo.

Taigi atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, galima daryti išvadą, kad tinkamai nustačius įstatyminį reguliavimą dėl valstybės tarnautojo reiškiamo nesutikimo su Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės vykdoma politika, sprendimais ar veiksmais, bus galima teigti, kad toks minėtos nuomonės reiškimas yra konstituciškai pagrįstas asmenims laiduojama teise kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų veiklą. Tačiau reikia pabrėžti, kad įstatyminiame reguliavime privalomai turi būti nurodyta, kad valstybės tarnautojo reiškiamą nuomonę apie valstybės valdžios įstaigų vykdomą politiką ar tam tikrus sprendimus turi būti reiškiamas tokia forma ir tokiu būdu, kad nebūtų jokių galimybių suprasti, jog tai yra oficiali valstybės tarnautojo atstovaujamos institucijos ar jos vadovų nuomonė. Taip pat ši nuomonė neturi daryti įtakos valstybės tarnautojo veiklai ar priimamiems sprendimams.

---

⁵² - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998 m. Nr. 25-650.

VALSTYBINIŲ INSTITUCIJŲ SISTEMA

Žvelgiant į Konstituciją, kaip vientisą aktą, kuris atkleidžia valstybės valdžios organizavimo pagrindus galima pasakyti, kad demokratinėje valstybėje valdžios organizacija ir veikla turi būti grindžiama valdžių padalijimo principu, o valstybinėms institucijoms, įgyvendinančioms valstybės valdžią, suteikiamos jų paskirtį atitinkančios kompetencijos ribos, kurias lemia valstybės valdžios vieta tarp kitų valdžios institucijų. Kiekviena iš valstybės valdžios institucijų turi apibrėžtą funkciją, tačiau viena be kitos jos nepajėgia atlikti savo uždavinių.⁵³ Atsižvelgiant į valstybės institucijų tokius glaudžius ryšius, galima pasakyti, kad jų visuma sukuria vieningą valstybės institucijų sistemą.

Valstybės valdymo ir viešojo administravimo sistema, priklausanti bendrai valstybės institucijų sistemai, koncentruotai ir susistemintai buvo pradėta kurti, kaip jau minėta, su Valdininkų įstatymu, kurį dėl jo netobulo valstybės valdymo tarnybos santykių teisinio reguliavimo keitė Valstybės tarnybos įstatymas. Šiais įstatymais buvo siekiama nustatyti valstybės valdymo tarnybai skirtą valstybės ir savivaldos institucijų organizavimo ir funkcionavimo tvarką bei sistemą, darbuotojų klasifikaciją, jų priėmimą į pareigas ir atleidimą iš jų, valdininkų teises, pareigas, atsakomybę bei kitus valstybės valdymo tarnybos sistemos efektyvaus veikimo pagrindus. Šie įstatymai buvo paremti Konstitucijos nuostatomis, kurios nustatydamos pagrindinius valstybės valdymo pagrindus, įtvirtino valstybinių institucijų sistemą, kurios dėka yra tenkinamas bendras valstybinės bendruomenės viešasis interesas.

Kalbant apskritai apie demokratinę valstybę, kaip apie visos visuomenės politinę organizaciją, reiktų pasakyti, kad ji savo funkcijas įgyvendina per atitinkamas valdžios institucijas, kurios dažniausiai yra valstybinės, tačiau nėra paneigta galimybė valstybės funkcijas vykdyti ir ne valstybinėms institucijoms. Valstybinės reikšmės funkcijų įgyvendinimas ne valstybinių institucijų veikloje yra galimas tais atvejais, kai įstatymas, Konstitucijos pagrindu, tokius įgaliojimus suteikia ar nustato atitinkamą kompetenciją kitoms institucijoms vienais ar kitais valstybinės valdžios funkcijų įgyvendinimo klausimais. Šiuo atveju yra konkrečiai nurodoma kokia tvarka ir kokiais būdais bus tenkinamas viešasis interesas.

---

⁵³ - T. Birmontienė, E. Jarašiūnas ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002 m., p. 687.

Valstybinių institucijų tenkinamų interesų įvairovę sąlygoja valstybės, kaip visuomeninės organizacijos, funkcijų įvairovė ir gausa. Sistemiskai žvelgiant į Konstitucijos nuostatas, kuriose yra tiesiogiai ar netiesiogiai, o tik nurodant tam tikrų institucijų veiklos atitinkamą pobūdį, įvardintos institucijos, galima aiškiai matyti, kad vienos jų įgyvendina valstybės valdžią tiesiogiai, o kitos tik realizuoja valdžios institucijų priimtų sprendimų įgyvendinimą. Taip pat reikėtų pasakyti, kad Konstitucijos nuostatose yra valstybinių institucijų, kurių pavadinimai yra įvardinti tiesiogiai, kaip antai Seimas, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, Konstitucinis Teismas, Aukščiausiasis Teismas, Apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai, Seimo kontrolieriai, Valstybės kontrolė, Lietuvos bankas, Valstybės gynimo taryba, Generalinė prokuratūra ir Vyriausioji rinkimų komisija, o kai kurios valstybės institucijos Konstitucijoje yra įtvirtintos nenurodant jų tikslų pavadinimų, pavyzdžiui ministerijos, saugumo tarnyba, speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija, patarianti Respublikos Prezidentui, taip pat teritorinės prokuratūros ir Vyriausybės atstovai. Konstitucijoje yra numatytos ir tokios valstybės institucijos, kurios gali būti steigiamos Seimo priimamais įstatymais, tai yra įstatymų leidėjo diskrecija, paremta Konstitucijos jam tiesiogiai suteiktais įgaliojimais. Tai gali būti kontrolės institucijos, Vyriausybės įstaigos ar specializuoti teismai.

Šioje institucijų sistemoje, kaip jau minėjau, yra institucijų, kurios Lietuvos Respublikoje vykdo valstybinę valdžią tiesiogiai. Tai yra Konstitucijos nuostatose įtvirtintas imperatyvas, nurodantis, kad „valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas.“⁵⁴ Visos šios valdžią įgyvendinančios institucijos yra organizuotos valdžių padalijimo principu, kurio pagrindinė užduotis išvengti situacijos, kai viena valstybės valdžios institucija savo rankose sutelkia visą valdžią ir ja naudojasi niekieno nekontroliuojama. Konstitucinis Teismas savo 1998 m. balandžio 21 d. nutarime yra konstatavęs, kad valdžių padalijimo principas reiškia, jog įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios turi būti atskirtos, pakankamai savarankiškos, bet kartu tarp jų turi būti pusiausvyra. Kiekvienai valdžios institucijai suteikiama jos paskirtį atitinkanti kompetencija, kurios konkretus turinys priklauso nuo valstybės valdymo formos.⁵⁵ Toks tiesioginis įgaliojimų nustatymas Konstitucijoje reiškia, kad viena valstybės valdžios institucija negali perimti iš kitos institucijos konkrečiai jai

---

⁵⁴ - Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 1992 m. Nr. 33-1014.

⁵⁵ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. vasario 25 d. nutarimo „Dėl V. Nikitino atleidimo iš generalinio prokuroro pareigų“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 1998 m. Nr. 39-1044.

skirtų įgaliojimų, taip pat jų perduoti ar atsisakyti. Valstybės valdžią vykdančių institucijų konstituciniai įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu nustatant papildomas jų įgyvendinimo sąlygas. Tai gali būti padaryta tik priėmus konstitucinę pataisą. Kitos aukščiau paminėtos valstybinės institucijos nėra priskiriamos nei įstatymų leidžiamajai, nei vykdomajai, nei teisminei valdžioms.

Seimas, kaip vienintelė Lietuvos Respublikoje įstatymų leidybos institucija, savo priimamais teisės aktais gali steigti valstybės valdymą įgyvendinančias valstybės institucijas, taip pat skirti ir atleisti jų vadovus. Taigi Lietuvos Respublikos Seimas, nors ir kaip politinė institucija atskirta nuo administravimo institucijų pagal „tradicinę biurokratinę“ koncepciją, tiesiogiai nedalyvauja valstybės tarnybos ir viešojo administravimo įgyvendinimo veikloje, vis tiek savo veiksmais tiesiogiai įtakoja šios sistemos efektyvų funkcionavimą.

Valstybės vykdomąją valdžią įgyvendinantys Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė yra dualistinės (sudvejintos) vykdomosios valdžios modelis, išplaukiantis iš Lietuvos valstybinės konstitucinės santvarkos. Reikėtų pabrėžti, kad Respublikos Prezidento ir Vyriausybės, kaip vykdomosios valdžios atšakų, įgaliojimai yra skirtingi, vienas kito atžvilgiu autonomiškai ir savarankiškai.⁵⁶

Teisminę valdžią Lietuvoje vykdo teismai, kuriems turi būti garantuotas nepriklausomumas tiek nuo įstatymų leidžiamosios, tiek nuo vykdomosios valdžios. Tai užtikrinant ypač svarbu aiškiai atriboti valdžią vykdančių institucijų kompetenciją, o įstaigos, užtikrinančios nepriklausomą teismų administravimą turėtų būti įsteigtos prie teisminės valdžios, o ne prie vykdomosios valdžios institucijų.

Kalbant apie viešųjų institucijų valdymo sistemą, reikėtų pasakyti, kad yra skiriamas valstybės valdymas ir vietos savivalda, kuri yra formuojama kitokiais nei valstybės valdžia konstituciniais pagrindais, ir ji nėra pavaldi valstybės valdžios institucijoms. Konstitucijoje vietos savivalda yra įtvirtinta kaip savaveiksmiškumo pagrindais veikianti vietinė viešojo administravimo sistema, kurią sudaro savivaldybės institucijos, veikiančios pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją. Šios institucijos vykdydamos viešąjį administravimą ir teikdamos viešąsias paslaugas, garantuoja ne tik teritorinės bendruomenės viešąjį interesą, bet ir visos valstybinės

---

⁵⁶ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

bendruomenės - pilietinės Tautos viešąjį interesą, kurį pagal savo kompetenciją garantuoja ir valstybės institucijos.⁵⁷

Vietos savivalda yra įstatymo numatytų administracinių vienetų teritorinių bendruomenių valdžia, kuri formuojama ir funkcionuoja kitokiais nei valstybės valdžia konstituciniais pagrindais, ji nėra tapatinama su valstybės valdymu, tačiau tai nereiškia, kad valstybės valdymas ir vietos savivalda neturi sąsajų. Abi šios viešosios valdžios įgyvendinimo sistemos savo veikla tenkina viešąjį interesą.

Konstitucinis Teismas savo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime yra konstatavęs, kad savivaldybėmis yra vadinamos valstybės teritorijos administracinių vienetų bendruomenės, tačiau dėl to, kad savivaldos teisė yra neatsiejama nuo institucijų, per kurias ši teisė yra įgyvendinama, ir joms atskaitingų institucijų organizavimo ir veiklos, neatsitiktinai Konstitucijoje „savivaldybės“ sąvoka yra vartojama ne tik administracinio vieneto, teritorinės bendruomenės, bet ir savivaldos institucijų ir joms atskaitingų institucijų prasme.⁵⁸

Kalbant apie valstybines ir savivaldybių institucijas, reikia pabrėžti, kad yra įtirtintas dvigubo mandato draudimo principas, kuris reiškia, kad tie patys asmenys negali vienu metu įgyvendinti funkcijų, realizuojančių valstybės valdžią valstybinėse institucijose, ir būti savivaldybių tarybų nariais, kurie įgyvendina savivaldybės valdžią. Taigi tas pats asmuo vienu metu negali būti Seimo, Vyriausybės nariu, Respublikos Prezidentu ar teisėju ir savivaldybės tarybos nariu, taip pat reikia pabrėžti, kad jais negali būti ir valstybinių įstaigų pareigūnai. Šiuo draudimu yra siekiama išvengti atvejų, kuomet asmuo, atliekantis pareigas vienoje valstybinėje ar savivaldybės institucijoje ir turintis įgaliojimus kontroliuoti ar prižiūrėti kitos institucijos veiklą, negalėtų tų veiksmų atlikti savo paties atžvilgiu.

Valstybinių institucijų sistemoje kiekviena įstaiga turi jai priskirtą kompetencijos ir atliekamų funkcijų apimtį, nustatytą teisės aktais. Visos valstybinių institucijų sistemos bendras uždavinys yra tenkinti visuomenės bendrą viešąjį interesą ir užtikrinti socialinę darną. Šiam tikslui pasiekti įgalios valstybinės institucijos negali būti priešinosi viena kitai ir joms suteiktos funkcijos turi nesikirsti su kitoms institucijoms priskirtoms

---

⁵⁷ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

⁵⁸ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies, 3 straipsnio 4 dalies, 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 18 straipsnio 1 dalies, 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų, 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų, šios dalies 6 punkto ir šios dalies 14 punkto, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos Konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos Konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003 m. Nr. 19-828.

funkcijoms. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad ne tik valstybės institucijos turi sudaryti bendrą vieningą sistemą, bet jai turi būti priskirtos ir įstaigos, kurioms yra įstatymų pavesta vykdyti tam tikras valstybės funkcijas, arba kurios tam tikromis įstatymuose apibrėžtomis formomis ir būdais dalyvauja vykdant valstybės funkcijas, tai yra vykdo viešąjį administravimą ar teikia viešąsias paslaugas. Turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris užtikrintų visų institucijų, vykdančių viešąjį administravimą ir teikiančių viešąsias paslaugas ir šitaip garantuojančių viešąjį interesą, sisteminės sąsajas ir tarpusavio sąveiką, apimančią jų kompetencijos racionalų santykį, veiksmingumą, profesionalumą, jose dirbančių asmenų žinių, įgūdžių ir patirties perimamumą, taip pat tokį veiklos vykdant valstybės funkcijas ir garantuojant viešąjį interesą tęstinumą.⁵⁹ Tačiau tai nereiškia, kad valstybės ir savivaldybių institucijos tampa tapačios viena kitai. Jų sisteminės sąsajos nepaneigia šių institucijų ypatumų, jų specifinio statuso, konkretaus veiklos pobūdžio ir pagrįsto diferencijavimo. Atsižvelgiant į tai visos valstybės funkcijas vykdančios institucijos yra skirstomos į civilines valstybės ir savivaldybių institucijas, kurios daugiausiai vykdo valstybinių funkcijų, ir karines bei sukarintas valstybės institucijas.

Konstitucinis Teismas 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime⁶⁰ konstatavo, kad pagal Konstituciją karinė, sukarinta bei saugumo tarnybos yra atribotos nuo civilinės tarnybos. Taigi Konstitucijoje yra įtvirtinta diferencijuota civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų samprata. Tai sudaro teisinės prielaidas teisės aktais diferencijuotai reguliuoti santykius, susijusius su civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų veikla, taip pat nustatyti tokį civilinėse ir karinėse bei sukarintose valstybės institucijose dirbančių asmenų teisinį statusą, kuris turėtų tam tikrus ypatumus. Atsižvelgiant į pagrįstą santykių diferencijavimą, reikėtų pasakyti, kad įstatyminėje bazėje turi būti numatyta, kad karinės ir sukarintos valstybės institucijos negali turėti prioriteto prieš civilines institucijas. Teik karinių, tiek sukarintų valstybės institucijų, taip pat ir jų pareigūnų sprendimai turi būti grindžiami civilinių valstybės institucijų sprendimais, o pačios karinės valstybės institucijos, dėl savo veiklos ir sprendimų priėmimo, turi būti atskaitingos civilinėms valstybės institucijoms ir turi būti jų

---

⁵⁹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

⁶⁰ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies, 3 straipsnio 4 dalies, 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 18 straipsnio 1 dalies, 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų, 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų, šios dalies 6 punkto ir šios dalies 14 punkto, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos Konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos Konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003 m. Nr. 19-828.

kontroliuojamos. Demokratinėje valstybėje karinių ir sukarintų valstybės institucijų teisėta civilinė kontrolė yra pagrįsta ir būtina pilietinio demokratinio valdymo ir teisinės valstybės prielaida.

Kalbant apie valstybinėse institucijose dirbančius asmenis, reikėtų pabrėžti, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas skirtingas šių asmenų statusas. Vieni jų, tai yra Seimo nariai, Respublikos Prezidentas, Vyriausybės nariai ir teisėjai, vykdo funkcijas įgyvendinant valstybės valdžią. Šie asmenys funkcijas vykdo savarankiškai, pagal konkrečiai jiems priskirtą kompetenciją. Pagrindas tam numatytas yra Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtinti atitinkami įgaliojimai, kuriuos gali įgyvendinti tik šie asmenys, ir niekas kitas. Savivaldybių tarybų nariai vykdo funkcijas įgyvendinant teritorinių bendruomenių savivaldos teisę. Jie tai pat, kaip ir aukščiau minėti asmenys, nustatytus įgaliojimus bei savivaldos funkcijas įgyvendina savarankiškai. Tai, kad minėtiems asmenims padeda, kitaip talkina ar jų veiklą aptarnauja kiti asmenys, dirbantys institucijose, per kurias vykdomos valstybės funkcijos, nereiškia, kad ir šie kiti asmenys vykdo kokias nors funkcijas, įgyvendinant valstybės valdžią.

Asmenys, dirbantys institucijose, per kurias vykdomos valstybės funkcijos, ir talkinantys jiems minėtų funkcijų įgyvendinime, sudaro valstybės tarnautojų korpusą. Konstitucinis Teismas savo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime, konstatavo kad valstybės tarnyba yra šių asmenų profesinė veikla, susijusi su viešojo intereso garantavimu. Konstitucijoje vartojama sąvoka „valstybės (valstybinė) tarnyba“ savo turiniu yra tapati sąvokai „viešoji tarnyba“. Konstitucijoje yra įtvirtinta tokia valstybės tarnybos samprata, kuri yra neatskiriama susijusi su valstybės, kaip visos visuomenės organizacijos, paskirtimi užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą. Profesionalūs valstybės tarnautojai priima sprendimus vykdant viešąjį administravimą ir/arba teikiant viešąsias paslaugas (arba dalyvauja tuos sprendimus rengiant, vykdant, koordinuojant ir/arba kontroliuojant jų vykdymą ir kt.), tačiau jie nevykdo funkcijų įgyvendinant valstybės valdžią (kaip Seimo nariai, Respublikos Prezidentas, Vyriausybės nariai ir teisėjai) ir pagal Konstituciją negali turėti tokių įgaliojimų. Taigi Konstitucijoje vartojama „valstybės tarnybos“ sąvoka neapima Seimo nario, Respublikos Prezidento, Ministro Pirmininko ar ministro, teisėjo pareigų. Šiame kontekste taip pat buvo konstatuota, kad „valstybės tarnybos“ sąvoka neapima ir savivaldybių tarybų, tai yra vietos valdžios institucijų, narių.⁶¹

---

⁶¹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

VALSTYBĖS TARNYBOS SISTEMAI IR TARNAUTOJAMS

KELIAMI REIKALAVIMAI

Valstybės tarnybos sistema, kurios pagrindinis uždavinys yra užtikrinti žmogaus teises ir laisves bei garantuoti viešąjį interesą, yra įgyvendinamas asmenų, valstybės tarnautojų veikla, kuri turi būti organizuojama taip, kad atitiktų konstitucinės valstybės tarnybos sampratos esminius elementus. Valstybės tarnybos sistemai, užimančiai ypatingą vietą demokratinės valstybės santvarkoje, yra keliami teisėtai pagrįsti tam tikri reikalavimai, tiek pačių tarnautojų, tiek ir visos sistemos organizavimo atžvilgiu. Norint visapusiškai išsamiai atskleisti konstitucinę valstybės tarnybos sampratą, aptarsiu šiai sistemai ir valstybės tarnautojams keliamus reikalavimus ir ją sudarančius pagrindinius elementus.

Valstybės tarnybos sistema

Valstybės tarnybos konstitucinė samprata sąlygoja tokį valstybės tarnybos sistemos organizavimą ir funkcionavimą, kuris atskleistų ją kaip ypatingos, iš valstybės ar savivaldybių biudžetų atlyginamos profesinės veiklos, priimant sprendimus viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo srityje, taip pat dalyvaujant tuos sprendimus rengiant, vykdant, koordinuojant ir kontroliuojant jų vykdymą, suponuojantį valstybės tarnybos, kaip sistemos, vidinį mobilumą, joje dirbančių asmenų žinių, įgūdžių ir patirties perimamumą, taip pat tokį veiklos, vykdant valstybės funkcijas ir garantuojant viešąjį interesą, tęstinumą.

Valstybės tarnybos sistemą sudarantys valstybės tarnautojai savo profesine veikla įgyvendina jai keliamus pagrindinius uždavinius, tam tikras valstybės funkcijas. Šių tarnautojų veikla atitinkamai turi būti atlyginama iš valstybės biudžeto. Tačiau reikia pabrėžti, kad Konstitucija nesudaro prielaidų visus asmenis, dirbančius valstybės ar savivaldybių institucijose arba kurių veikla yra atlyginama iš valstybės, taip pat ir savivaldybių biudžetų, teisės aktuose juos kaip valstybės tarnautojus traktuoti vien tuo pagrindu, kad šie asmenys dirba minėtose institucijose arba kad jų veikla yra atlyginama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų. Valstybės tarnybos sistemai priskirtini yra tie valstybės ar savivaldybių institucijose dirbantys asmenys, kurie priima sprendimus vykdant viešąjį administravimą, kartu teikiant viešąsias paslaugas, dalyvaujant tuos sprendimus rengiant, vykdant, koordinuojant ar kontroliuojant jų vykdymą. Šiuo atveju valstybės tarnybos

teisiniai santykiai yra traktuojami kaip teisiniai santykiai tarp valstybės tarnautojo ir valstybės, kuri valstybės tarnautojo atžvilgiu atlieka darbdavio vaidmenį, taip pat pabrėžtina, kad valstybės tarnybos teisiniai santykiai, nepaisant tam tikrų panašumų, nėra tapatūs samdos, tai yra darbo santykiams.⁶² Taigi valstybės tarnybos sistemoje savo profesinę veiklą vykdančių valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo teisinis reguliavimas nėra tapatus darbo apmokėjimo teisiniams santykiams, susiklostantiems tarp darbuotojo, nesančio valstybės tarnautoju, ir darbdavio, net ir finansuojamo iš valstybės ar savivaldybių biudžetų.

Valstybės tarnautojų profesinės veiklos atlyginimas gali būti pagrįstai diferencijuojamas atskiroms valstybės tarnautojų grupėms ir toks darbo apmokėjimo teisinis reguliavimas savaime nesąlygoja jokių diskriminacinių ar su privilegijų suteikimu susijusių nuostatų. Šiam diferencijavimui teisėtai įgyvendinti įstatyminėje bazėje turi būti įtvirtinti aiškūs kriterijai, kuriais remiantis valstybės tarnautojams yra nustatomas konkretus apmokėjimo už darbą dydis, esminis kiekvieno asmens teisės gauti teisingą apmokėjimą, elementas.

Kalbant apie konstitucinę asmenų teisę gauti teisingą apmokėjimą už atliktą darbą, galima pasakyti, kad ji yra tiesiogiai susijusi su visų asmenų lygybės įstatymui, teismui bei kitoms valstybės institucijoms principu. Draudžiama mažinti darbo užmokestį dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, politinių įsitikinimų, pažiūros į religiją ir kitų aplinkybių, nesusijusių su dalykinėmis darbuotojų savybėmis, nepasikeitus darbuotojo darbo funkcijoms ar darbo apimčiai. Teisėtų lūkesčių apsaugos principas sąlygoja imperatyvą, jei asmeniui pagal teisės aktus yra nustatytas tam tikras apmokėjimas už darbą, tai jis ir turi būti mokamas nustatytą laiką. Tai yra valstybės institucijų prisiimta pareiga laikytis įsipareigojimų, kurią įtakoja ir asmenų pagrįsta teisė tikėtis, kad jų pagal galiojančius teisės aktus įgytos teisės bus išlaikytos nustatytą laiką ir galės būti realiai įgyvendinamos. Tačiau šis principas nereiškia, jog valstybės tarnautojams atlyginimas už darbą, kuris mokamas iš valstybės ar savivaldybių biudžetų, apskritai negali būti mažinamas. Tai gali būti daroma tik išimtiniais atvejais ir jei tai yra būtina siekiant apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes. Apmokėjimas už darbą negali būti mažinamas

---

⁶² - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Darbo kodekso 187 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 316 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 4 d. nutarimo Nr. 361 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 298 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2007 m. Nr. 34-1244.

pažeidžiant Konstitucijoje įtvirtintą pusiausvyrą tarp asmens ir visuomenės interesų. Pažymėtina ir tai, kad apmokėjimas už darbą negali būti mažinamas tik atskiroms darbuotojų, kuriems už darbą apmokama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšų, kategorijoms. Apmokėjimo už darbą mažinimas turi atitikti konstitucinį proporcingumo principą.⁶³

Valstybė, kaip valstybės tarnautojų darbdavė, iš esmės gali pasirinkti įvairias darbo apmokėjimo sistemas, pavyzdžiui kai nustatoma fiksuoto dydžio alga, arba kai nustatomos minimali ir maksimali algos atitinkamoms pareigoms, taip pat yra galimybė nustatyti tokią mokėjimo sistemą, kai darbo užmokestis yra reguliuojamas taikant koeficientus, kurių pagrindu imamas tam tikras nustatytas dydis.⁶⁴ Taigi iš Konstitucijos nuostatų neišplaukia nuorodos įtvirtinti vieną iš aukščiau minėtų darbo apmokėjimo sistemų valstybės tarnautojams, o tai sąlygoja pagrįstą galimybę, esant reikalui, darbo apmokėjimo santykius reguliuoti kitaip, nei darbuotojams, nesantiems valstybės tarnautojais.

Konstitucinė valstybės tarnybos, kaip sistemos, apimančios valstybės ir savivaldybių institucijose dirbančių asmenų profesinę veiklą priimant sprendimus vykdant viešąjį administravimą bei teikiant viešąsias paslaugas, taip pat dalyvaujant tuos sprendimus rengiant, vykdant, koordinuojant ar kontroliuojant jų vykdymą ir šitaip garantuojant viešąjį interesą visoje valstybėje, samprata suponuoja būtinumą nustatyti tokį teisinį valstybės tarnybos sistemos reguliavimą, kuris užtikrintų visų minėtų institucijų sistemines sąsajas ir tarpusavio sąveiką, apimančią jose dirbančių asmenų žinių, įgūdžių ir patirties perimamumą, taip pat tokį veiklos vykdant valstybės funkcijas ir garantuojant viešąjį interesą tęstinumą. Atsižvelgiant į tai ir į konstitucines nuostatas, įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtinta valstybės tarnybos sistema negali būti nevieninga. Taigi vienas iš valstybės tarnybos konstitucinės sampratos elementų, kartu ir reikalavimų, kurių privalu paisyti organizuojant valstybės tarnybą ir reguliuojant valstybės tarnybos santykius, yra valstybės tarnybos sistemos vieningumas. Atsižvelgiant į valstybės funkcijų,

---

⁶³ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Darbo Vyriausybės 1999 m. rugpjūčio 27 d. nutarimo Nr. 942 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo sąlygų dalinio pakeitimo“ 6 ir 7.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymo 22 straipsniui“ // Valstybės žinios. 2001 m. Nr. 107-3885.

⁶⁴ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Darbo kodekso 187 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 316 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 4 d. nutarimo Nr. 361 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 298 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2007 m. Nr. 34-1244.

įgyvendinamų per atitinkamas institucijas, įvairovę, valstybės tarnybos sistemos vieningumas nepaneigia galimybės tam tikrus valstybės tarnybos santykius reguliuoti diferencijuotai.⁶⁵

Kalbant apie vieningą, teisės aktais įtvirtintą valstybės tarnybos sistemą, reikia pasakyti, kad tai yra būtina valstybės valdymo ir vietos savivaldos, kaip dviejų viešosios valdžios sistemų, veiksmingos tarpusavio sąveikos ir viešojo intereso nesupriešinimo, o jų suderinimo prielaida. Valstybės tarnybos sistemos vieningumas užtikrina jos vidinį mobilumą, kuris yra būtina sąlyga šiai sistemai priskirtoms valstybės funkcijoms vykdyti bei kitiems valstybėje išskylantiems uždaviniams spręsti. Taip pat reikėtų pasakyti, kad reikalaujamas valstybės tarnybos sistemos vieningumas yra svarbi jos funkcionavimo nepertraukiamumo bei tęstinumo sąlyga, kuri garantuotų valstybės tarnybos sistemai keliamų uždavinių visapusišką įgyvendinimą.

Valstybės tarnybos sistemai privalus vieningumas, kaip jau buvo minėta, nepaneigia galimybės tam tikrus valstybės tarnybos santykius reguliuoti diferencijuotai, tą sąlygoja valstybės ir savivaldybių institucijų vykdomų funkcijų ypatumai bei šių institucijų vieta valstybės tarnybos sistemoje. Tačiau pabrėžtina, kad pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį valstybės tarnyba tam tikrose valstybės ar savivaldybių institucijose, tai yra kuri nors valstybės tarnybos sistemos grandis būtų eliminuota iš bendros valstybės tarnybos sistemos arba kuris įtvirtintų privilegijuotą tam tikrų institucijų valstybės tarnautojų padėtį kitų analogiškų institucijų valstybės tarnautojų atžvilgiu arba, priešingai, jų diskriminavimą.⁶⁶

Valstybės tarnybos sistemai yra keliamas ir lojalumo Lietuvos valstybei ir konstitucinei santvarkai reikalavimas. Tą sąlygoja iš Konstitucijos išplaukianti valstybės tarnybos paskirtis, tarnauti valstybei ir pilietinei tautai. Šis reikalavimas sąlygoja būtinybę taip organizuoti valstybės tarnybos sistemą, kad nekiltų tokių situacijų kai kuri nors iš valstybės tarnybą įgyvendinančių įstaigų ar tarnautojų veiktų priešingai valstybės interesams ir pažeistų konstitucinę santvarką. Tą turėtų užtikrinti į tarnybą priimami tik lojalūs Lietuvos valstybei ir konstitucinei santvarkai žmonės. Pažymėtina ir tai, kad valstybės tarnybos lojalumo Lietuvos valstybei konstitucinis imperatyvas valstybės tarnybai kelia ypatingus reikalavimus. Valstybės tarnautojai ne tik privalo patys nepažeisti

---

⁶⁵ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

⁶⁶ - Ten pat.

Konstitucijos ir teisės, bet ir turi pareigą imtis visų reikalingų pozityvių veiksmų saugant Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką.⁶⁷

Valstybės tarnybos sistema tarnaudama valstybei ir tenkindama viešuosius visuomenės interesus, turi veikti vadovaudamasi tik Lietuvos Respublikos Konstitucija ir teise. Šis teisėtumo reikalavimas yra vienas pagrindinių valstybės tarnybos sistemos veiklos pagrindų, kurio turi paisyti visos institucijos ir pareigūnai, įgyvendinantys valstybės tarnybos uždavinius. Šis teisėtumo reikalavimas reiškia, kad tiek valstybinės institucijos, tiek valstybės tarnautojai turi veikti nepiktnaudžiaudami jiems nustatyta kompetencija ir suteiktais įgaliojimais, nepažeisdami teisės aktų reikalavimų.

Konstitucinis Teismas savo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime, kuriame išplėtojo valstybės tarnybos konstitucinę sampratą, konstatavo, kad valstybės tarnybos sistema turi būti organizuota ir veikti griežtai paisydama konstitucinių valdžių padalijimo ir valdžios galių ribojimo principų.⁶⁸ Atsižvelgiant į tai, kiekviena valstybės tarnybos sistemai priklausanti įstaiga turi būti taip organizuota, kad atitiktų aukščiau minėto principo reikalavimus, turėtų aiškiai apibrėžtą ir jai priskirtą kompetenciją bei konkrečiai tik joms suteiktus, teisės aktų reikalavimus atitinkančius, įgaliojimus.

Viešasis interesas, kuris yra vienas iš pagrindinių valstybės tarnybos sistemos uždavinių, turi dominuoti privačių interesų atžvilgiu visoje viešojo administravimo veikloje. Taigi turi būti išvengta viešųjų ir privačių interesų konfliktų, taip pat neturi būti sudaromos prielaidos tokiems konfliktams kilti. Valstybės tarnybos sistemos teikiamos galimybės negali būti naudojamos asmeniniam pasipelnymui. Garantuojant viešąjį interesą savo veikloje, būtina išvengti nepagrįsto ir neteisėto interesų grupių ar asmenų poveikio, juo labiau spaudimo valstybės tarnautojams, priimantiems sprendimus vykdant viešąjį administravimą. Norint šį reikalavimą valstybės tarnybos sistemai įgyvendinti, ją depolitizuoti ir organizuoti taip, kad ji būtų neutrali ir nešališka politinio proceso dalyvių atžvilgiu. Taigi valstybės tarnybos sistema turi būti organizuota ir veikti taip, kad būtų užtikrinamas viešojo intereso garantavimo tęstinumas ir pasikeitus politinei valdžiai. Pagal Konstituciją valstybės tarnybos teikiamos galimybės negali būti naudojamos politinei veiklai, o įstatymų leidėjas turi pareigą tai užtikrinti įstatymu.⁶⁹

Dar vienas reikalavimas valstybės tarnybos sistemai yra jos atvirumas ir prieinamumas žmonėms, kurių reikalus ji tvarko. Šie reikalavimai sietini su valstybės

---

⁶⁷ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

⁶⁸ - Ten pat.

⁶⁹ - Ten pat.

tarnybos sistemos darna ir jos organizavimu, kurio dėka turi būti išvengta tarnautojų savivalės, piktnaudžiavimo ir biurokratizmo. Šių reikalavimų tinamą įgyvendinimą, pagal Konstitucijos įgaliojimus, kontroliuoja Seimo kontrolieriai. Jie tiria piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybės pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ar biurokratizmo (Konstitucijos 73 str. 1 d.). Tai yra tinkamų valstybės tarnautojų pareigų įgyvendinimo saugiklis.

Konstitucinė valstybės tarnybos samprata apimanti ir valstybės tarnybos sistemos atvirumą, sąlygoja ir šios sistemos viešumo reikalavimą. Konstitucinis Teismas plėtodamas konstitucinę valstybės tarnybos sampratą, yra konstatavęs, kad valstybės tarnyba - tai tarnyba Lietuvos valstybei ir Lietuvos Tautai, todėl visuomenė turi būti informuojama apie valdžios įstaigų darbą. Valstybės ir savivaldybių institucijų, valstybės tarnautojų sprendimų motyvai turi būti aiškūs, skaidrūs, informacija apie šių sprendimų motyvus turi būti prieinama.⁷⁰ Šis imperatyvas turi eliminuoti iš valstybės institucijų ir pareigūnų darbo savivaliavimą ir piktnaudžiavimą tarnyba, nes viešumas yra tam tikra kontrolės įgyvendinimo priemonė. Taip pat reikėtų pasakyti, kad šis valstybės tarnybos sistemai keliamas reikalavimas yra sąlygojamas konstitucinių nuostatų, įtvirtinančių informacijos ieškos ir sklaidos laisvę bei piliečiams įtvirtintą teisę kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus.

Valstybės tarnybos sistema, tarnaujanti žmonėms ir tenkinanti viešąjį interesą, turi nuolat veiksmingai vykdyti jai keliamus uždavinius. Tai, kad pati valstybės tarnyba ir jai keliami uždaviniai yra valstybinės reikšmės, lemia pačios sistemos atitinkamą formavimą ir būtiną kvalifikuotumą. Tik esant kvalifikuotai valstybės tarnautojų profesinei veiklai, bus tinkamai atlikti valstybės tarnybai keliami uždaviniai. Šis reikalavimas valstybės tarnybos sistemai atitinkamai sąlygoja ir valstybės tarnautojams keliamus aukštus kvalifikacinius bei profesinius reikalavimus. Tai pateisinama jų, kaip valstybės tarnybai keliamų uždavinių įgyvendintojų ir realizuotojų, svarba visai visuomenei.

---

⁷⁰ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

Valstybės tarnautojai

Valstybės tarnybos sistemai keliami reikalavimai atitinkamai suponuoja ir tam tikrus konstituciškai pagrįstus reikalavimus valstybės tarnautojams, taip pat ir asmenims, siekiantiems tapti jais. Konstitucijoje yra įtvirtinta nuostata, nurodanti, kad asmenys turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą (Konstitucijos 33 str. 1d.). Kaip jau buvo minėta anksčiau šios teisės įgyvendinimas yra grindžiamas lygiateisiškumo principo pagrindu ir net tai, kad asmenims, stojantiems į valstybinę tarnybą yra keliami didesni reikalavimai, nei kitiems darbuotojams, negali būti traktuojama kaip tam tikras diskriminavimas. Tai pateisinama valstybės tarnybos sistemos svarba Lietuvos visuomenei ir viešajam interesui.

Kalbant apie konstituciškai pagrįstus reikalavimus asmenims, įgyvendinantiems arba siekiantiems įgyvendinti valstybės tarnybos užduotis, reikia pasakyti, kad yra skiriami reikalavimai asmenims, stojantiems į valstybės tarnybą, ir jau esantiems valstybės tarnautojams. Esant šiems reikalavimams atitinkamai yra skiriamos konstituciškai pagrįstos ir būtinos garantijos tiek asmenims, stojantiems į valstybės tarnybą, tiek valstybės tarnautojams.

Asmuo, kuris įgyvendina savo pilietinę teisę, stoti lygiomis sąlygomis į valstybinę tarnybą, įgyja profesionalaus valstybės tarnautojo statusą ir pradeda įgyvendinti jam keliamus uždavinius, priima sprendimus vykdant viešąjį administravimą ir teikiant viešąsias paslaugas. Tačiau reikia pabrėžti, kad valstybės tarnautojai nevykdo valstybinės valdžios funkcijų, kurias įgyvendina Seimo nariai, Respublikos Prezidentas, Vyriausybės nariai bei teisėjai.

Valstybės tarnyba yra profesinė veikla, kurią atlieka valstybės ar savivaldybės institucijos darbuotojas, taigi galima sakyti, kad tai yra darbinė veikla. Konstitucijoje įtvirtinta teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą yra susijusi su kiekvieno žmogaus teise laisvai pasirinkti darbą. Šiuo atžvilgiu teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą yra susijusi su konstitucine nuostata, teigiančia, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą, kaip bendro pobūdžio nuostata su specialaus pobūdžio nuostata. Taigi remiantis Konstitucijoje įtvirtintomis nuostatomis, kiekvienas asmuo, siekiantis įgyvendinti savo konstitucinę teisę į

darbą, turi teisę laisvai apsispręsti, ar rinktis darbą privačioje srityje arba privatų verslą, ar siekti būti priimtam į valstybės tarnybą.⁷¹

Kalbant apie asmenims laiduojamas teisinės prielaidas įgyvendinti teisę laisvai pasirinkti darbą bei verslą, įstatymų leidėjas turi įgaliojimus, atsižvelgdamas į darbo pobūdį, nustatyti teisės laisvai pasirinkti darbą įgyvendinimo sąlygas. Tai įtvirtindamas įstatymų leidėjas turi paisyti Konstitucijoje įtvirtintų nuostatų. Konstitucinis Teismas savo 1999 m. kovo 4 d. nutarime konstatavo, kad valstybė, įgyvendindama savo priedermę užtikrinti nacionalinį saugumą, tinkamą jaunimo auklėjimą, švietimą, patikimą finansų sistemą, valstybės paslapčių apsaugą ir t. t., turi teisę nustatyti papildomus, specialius reikalavimus stojantiems į darbą svarbiausiose ūkio ir verslo srityse⁷². Konstitucinio Teismo 1996 m. liepos 10 d. nutarime buvo konstatuota, kad dirbant sudėtingą darbą reikalinga tam tikra kvalifikacija, profesinės žinios ir įgūdžiai, todėl atitinkami reikalavimai asmenims, pretenduojantiems dirbti sudėtingą ar atsakingą darbą, laikomi natūraliais ir paprastai yra visuotinai pripažįstami ir taip pat buvo pasakyta, kad profesinės kompetencijos reikalavimai neprieštaruoja žmogaus teisei laisvai pasirinkti darbą ar verslą.⁷³

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, galima pasakyti, kad konstitucinė valstybės tarnybos paskirtis ir jai keliami ypatingi uždaviniai, lemia tai, kad piliečiui, stojančiam į valstybės tarnybą, gali ir turi būti keliami tam tikri bendrieji reikalavimai, kurių neatitinkantis asmuo negalės tapti valstybės tarnautoju. Pabrėžtina, kad minėti reikalavimai turi būti aiškūs ir bendri visiems asmenims, siekiantiems atitinkamų pareigų valstybės tarnyboje, taip pat reikėtų pasakyti, kad stojančiajam į valstybės tarnybą jie turi būti žinomi iš anksto ir įtvirtinti įstatymu. Tokiems bendriesiems reikalavimams yra priskirtini lojalumas Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai, Konstitucijos ir teisės sistemos pagrindų, įskaitant žmogaus teisių ir laisvių katalogą išmanymas, valstybinės kalbos geras mokėjimas, konflikto tarp siekiamų pareigų ir privačių interesų nebuvimas bei kiti bendro pobūdžio reikalavimai, kurių atitikimas yra sąlyga tapti valstybės tarnautoju. Apie lojalumo

---

⁷¹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

⁷² - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų darbinės veiklos“ 1 ir 2 straipsnių, 3 straipsnio 2 dalies, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų darbinės veiklos“ įgyvendinimo įstatymo 1 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999 m. Nr. 23-666.

⁷³ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. liepos 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 8 straipsnio pirmosios dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996 m. Nr. 67-1628.

Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai bei konflikto tarp siekiamų pareigų ir privačių interesų nebuvimą buvo jau kalbėta anksčiau. Geras valstybinės kalbos mokėjimas išplaukia iš Konstitucijos nuostatos, įtvirtinančios lietuvių kalbą valstybine kalba. Konstitucinis Teismas savo 1999 m. spalio 21 d. nutarime konstatavo, kad valstybinė kalba integruoja pilietinę Tautą, užtikrina normalų valstybės ir savivaldybių įstaigų funkcionavimą, yra svarbi piliečių lygiateisiškumo garantija, nes leidžia visiems piliečiams vienodomis sąlygomis bendrauti su valstybės ir savivaldybių įstaigomis, įgyvendinti savo teises ir teisėtus interesus.⁷⁴ Taigi valstybinis lietuvių kalbos statusas suponuoja būtinumą valstybės tarnybos sistemą organizuoti ir jai funkcionuoti taip, kad į valstybės tarnybą būtų priimami tik tokie asmenys, kurie valstybinę kalbą moka gerai. Būtent geras valstybinės kalbos mokėjimas yra būtina prielaida tam, kad šie asmenys, būdami valstybės tarnautojais, galės tinkamai vykdyti savo pareigas, kad į juos, kaip į valstybės tarnautojus, žodžiu ar raštu besikreipiantiems asmenims nekils sunkumų su jais bendraujant, taip pat kad bus užtikrintas normalus įvairių valstybės ir savivaldybių institucijų bendravimas, kad jiems nekils kitų sunkumų vykdant tarnybines pareigas ar su valstybės tarnyba susijusias užduotis.⁷⁵

Valstybės tarnybos sistemai, kaip jau buvo minėta, keliami profesionalumo, kvalifikuotumo, lojalumo Lietuvos valstybei ir konstitucinei santvarkai reikalavimai, o tai suponuoja ir atitinkamus reikalavimus asmenims, stojantiems į valstybės tarnybą. Minėta ir tai, kad valstybės tarnybos santykiai gali ir turi būti reguliuojami diferencijuotai, atsižvelgiant į valstybinių institucijų bei jų vykdomų funkcijų ypatumus, kompetenciją ir kitas svarbias aplinkybes. Todėl teisės aktais gali būti nustatyti specialūs reikalavimai asmenims, siekiantiems tam tikrų konkrečių pareigų valstybės tarnyboje, tai yra konkrečioje valstybės ar savivaldybės įstaigoje. Nustatant specialiuosius reikalavimus yra būtina paisyti Konstitucijos. Šie reikalavimai taip pat turi būti aiškūs ir bendri visiems, siekiantiems atitinkamų pareigų valstybės tarnyboje, kad būtų išvengta nepagrįsto diskriminavimo. Tokiems reikalavimams yra priskirtini profesinės kompetencijos, patirties, kalbų mokėjimo ir specialių žinių ar įgūdžių turėjimo reikalavimai. Gali būti nustatyti tam tikri reikalavimai, susiję su stojančiojo reputacija bei asmeninėmis savybėmis. Reikia pabrėžti, kad visi nustatomi reikalavimai turi būti konstituciškai pagrįsti.

---

⁷⁴ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999 m. Nr. 90-2662.

⁷⁵ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

Konstitucinė piliečių teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą suponuoja ir į valstybės tarnybą priimtų asmenų teisę būti valstybės tarnautojais tol, kol valstybės tarnybos santykiai nebus nutraukti įstatyme nustatytais pagrindais, taip pat teisę į karjerą valstybės tarnyboje, paisant įstatyme nustatytų sąlygų, paties valstybės tarnautojo pastangų daryti karjerą, taip pat objektyvių galimybių. Valstybės tarnautojui neturi būti dirbtinai, nepagrįstai kliudoma daryti karjerą valstybės tarnyboje.⁷⁶

Valstybės tarnautojams, jau įgijusiems šį statusą, valstybės tarnybos sistema suponuoja atitinkamus reikalavimus, kurių paisymas yra prielaida tinkamai vykdyti savo pareigas. Tarp tokių reikalavimų galima būtų išskirti pareigą vadovautis savo veikloje Konstitucija ir teise. Valstybės tarnautojai turi būti lojalūs Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai, laikytis Konstitucijos ir įstatymų, gerbti, saugoti ir ginti žmogaus teises ir laisves, būti nešališkais, neutraliais politinio proceso dalyvių atžvilgiu, teisingais, vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto, nepasiduoti neteisėtam spaudimui ar neteisėtiems reikalavimams, nesavivaliauti ir nepiktnaudžiauti tarnyba, kelti savo profesinę kompetenciją, laikytis profesinės etikos reikalavimų, saugoti savo, kaip valstybės tarnautojo, reputaciją ir institucijos, kurioje jis dirba, autoritetą ir kt. Jo priimami sprendimai turi būti skaidrūs, jų motyvai aiškūs. Valstybės tarnybos teikiamos galimybės negali būti naudojamos asmeniniam pasipelnymui ar politinei veiklai. Valstybės tarnybos santykių teisinis reguliavimas turi būti toks, kad būtų įmanoma kontroliuoti, ar minėti reikalavimai nėra pažeidžiami. Vieša demokratinė valstybės tarnautojų veiklos ir jų priimamų sprendimų kontrolė yra svarbi visuomenės pasitikėjimo valstybe ir jos teise sąlyga.⁷⁷ Taigi visus šiuos valstybės tarnautojams keliamus reikalavimus įstatymų leidėjas turi įtvirtinti teisės aktuose, kurių privalomai turi paisyti valstybės tarnautojai.

Šalia valstybės tarnautojams nustatytų tam tikrų veiklos reikalavimų, jiems gali būti numatyti ir atitinkami veiklos ribojimai, pateisinami viršuoju interesu. Svarbiausias iš jų būtų kito darbo ribojimas. Jis nustatomas atsižvelgiant į konstitucinę valstybės tarnybos sampratą, paskirtį bei profesinės veiklos pobūdį. Visa tai suponuoja galimybę įstatymu nustatyti tokius valstybės tarnautojų kito darbo ribojimus, kurie užkirstų kelią valstybės tarnautojams dirbti tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu jie turi valdingus įgaliojimus ar kontroliuoja, prižiūri jų veiklą, arba priima kokius nors kitus sprendimus,

---

⁷⁶ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

⁷⁷ - Ten pat.

susijusius su ta įmone, įstaiga ar organizacija. Toks ribojimas įtvirtintas norint išvengti viešų ir privačių interesų konflikto.

Valstybės tarnautojams įgyvendinant konstitucinę teisę į darbą yra laiduojamos ir kitos iš to išplaukiančios teisės, tokios kaip teisė turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju. Šios teisės valstybės tarnautojui turi būti garantuojamos ne mažesniu mastu, negu kitiems darbuotojams, tačiau dėl valstybės tarnybos, kaip specifinės darbinės veiklos, pobūdžio jų įgyvendinimas gali turėti tam tikrų ypatumų.⁷⁸ Šios nuostatos yra taikomos ir ekonominėms bei socialinėms teisėms. Viena pagrindinių yra gauti teisingą apmokėjimą už darbą, kurią aš jau esu aptarus savo darbe anksčiau.

Šalia valstybės tarnautojams nustatomų reikalavimų ir tam tikrų ribojimų, jiems yra laiduojamos, kaip jau minėta, tam tikros teisės, garantijos. Tarp tokių paminėtinos yra pensinio aprūpinimo ir socialinės paramos garantijos. Valstybės tarnybos svarba ir paskirtis laiduoja įstatymų leidėjui galimybę įstatymu nustatyti tik valstybės tarnybai ar atskiroms valstybės tarnautojų grupėms, kurių išskyrimas yra objektyviai pateisinamas, skiriamas pensijas ar socialinės paramos rūšis. Įstatymu gali būti nustatytos ir pensijos už tarnybą Lietuvos valstybei. Įstatymų leidėjas, nustatydamas pensijas už tarnybą Lietuvos valstybei, yra saistomas Konstitucijos normų ir principų, taip pat konstitucinio socialinės darnos imperatyvo, teisingumo, protingumo bei proporcingumo principų.⁷⁹

---

⁷⁸ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708.

⁷⁹ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, Krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, Krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, Krašto apsaugos, Prokuratūros, Kalėjimų departamento, ja pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai“ // Valstybės žinios. 2003 m. Nr. 68-3094.

IŠVADOS

Išnagrinėjus valstybės tarnybos konstitucinę sampratą galima pateikti tokias iš darbo išplaukiančias išvadas:

1. Valstybės valdymas ir viešasis administravimas teoriniame lygmenyje yra atskleidžiamas per „tradicinės biurokratinės“ ir „naujosios viešosios vadybos“ koncepcijas. „Tradicinė biurokratinė“ koncepcija akcentuoja valstybės tarnybos hierarchinę sistemą, politikos ir administravimo griežtą atskyrimą bei vieningas biurokratinės valdymo struktūras, o „naujosios viešosios vadybos“ koncepcija pirmenybę teikia veiklai, orientuotai į rezultatus, bei griežtos takoskyros tarp politikos, administravimo ir privataus sektoriaus panaikinimą. Tačiau nei vienos iš koncepcijų, visiškai tiksliai atitinkančios koncepcijos fundamentalias idėjas ir nuostatas, nerasime nei vienoje valstybėje, nes minėtosios koncepcijos valstybių teisinėse sistemose egzistuoja mišriuoju pavidalu, o kuri nors viena iš jų daugiau dominuoja kitos atžvilgiu. Lietuvos valstybės tarnybos, modelis atspindi ir įkūnija savyje daugiau „tradicinę biurokratinę“ koncepciją.

2. Valstybės tarnybos santykių teisinis reguliavimas Lietuvoje buvo įtvirtinamas lygiagrečiai su visos teisinės sistemos reforma. Pirmą kartą 1995 m. Valdininkų įstatyme „valstybės tarnyba“ buvo paminėta kaip tokia apskritai. Tačiau šis įstatymas nors ir buvo tuo metu pagrindinis, reglamentuojantis valstybės valdymo institucijų ir įstaigų darbą, jis apėmė tik labai mažą valstybės tarnautojų, taip vadinamų valdininkų, ir kai kurių asmenų, dirbančių valstybės valdymo institucijose ir įstaigose, veiklą. Taigi valstybės taryba kaip sistema šiame įstatyme buvo suprantama siaurąja prasme. Kintant teisei sąmonei 1999 m. buvo priimtas Valstybės tarnybos įstatymas, kuriuo buvo pereita prie plačiosios, kuomet visi asmenys, gaunantys atlyginimą iš biudžeto, buvo laikomi valstybės tarnautojais, sampratos. Naujosios 2002 m. redakcijos valstybės tarnybos įstatymas susiaurino asmenų, priklausančių valstybės tarnautojams sąrašą ir esminį vaidmenį dabar jau vaidino ne gaunamo darbo užmokesčio finansavimo kilmė, bet būtent atliekamų pareigų ir funkcijų, tarnybos, visuma. Taigi valstybės tarnybos bei viešojo administravimo santykiai Lietuvos Respublikos teisės aktuose rutuliojosi pakankamai dinamiškai ir buvo ne kartą įstatymų leidėjo keičiami ir koreguojami.

3. Konstitucinis Teismas formuodamas tęstinę, oficialią Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, kuri yra privaloma visoms institucijoms bei asmenims, ir į kurią privalo atsižvelgti visi subjektai taikydami teisę, pateikė išsamų valstybės tarnybos konstitucinės sampratos turinį.

4. Konstitucinė nuostata „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“ yra glaudžiai susijusi su konstituciniu žmogaus teisių ir laisvių pripažinimu prigimtinėmis, taip pat ir apskritai visos visuomenės, Lietuvos žmonių bendrijos, viešojo intereso tenkinimu, kuris pasireiškia kaip valstybės tarnybos tinkamo įgyvendinimo sąlyga. Valdžios įstaigos yra tam tikros institucijos, organizacijos, įgaliotos valstybės vardu ar jos pavedimu vykdyti tam tikras valstybinės reikšmės užduotis ir funkcijas, įgyvendinant viešąjį interesą. Taigi viešasis interesas, dominuojanti valstybės tarnybos santykiuose bendriausia prasme yra įtvirtintas konstitucinėje nuostatoje „valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“.

5. Konstitucijos nuostata „valstybės institucijos užgrobimas smurtu laikomi antikonstituciniais veiksmais, yra neteisėti ir negalioja“ savyje įtvirtina imperatyvą, kad valstybės institucijos gali ir turi būti formuojamos tik laikantis teisės aktuose nustatytos tvarkos, paremtos teisėtumo ir teisingumo principais. Taigi valstybės tarnybos sistema turi būti formuojama betarpiškai vadovaujantis teisės principų pagrįstomis ir norminiuose teisės aktuose įtvirtintomis nuostatomis, kurios atitinka Konstitucijoje įtvirtintus imperatyvus.

6. Konstitucijos nuostata „pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį“ įtvirtina informacijos laisvę, jos sklaidą bei paiešką. Tai šiuolaikinėje, demokratiniais pagrindais organizuojamoje visuomenėje užima labai svarbią vietą. Ši Konstitucijos laiduojama teisė nėra absoliuti ir ji gali būti ribojama esant teisėtai įtvirtintoms pateisinamoms priežastims.

7. Konstitucinė nuostata „valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“ įtvirtina lygiateisiškumo ir nediskriminavimo imperatyvius reikalavimus ir nurodo, kad šie subjektai privalo būti vienodai teisingi visiems asmenims, tiek atlikdami savo tarnybines pareigas, tiek nagrinėdami prašymus, tiek priimdami tam tikrus sprendimus. Taigi valstybės institucijų bei valstybės tarnautojų veikla turi būti pagrįsta teisingumo principu, taip pat turi atitikti norminių teisės aktų reikalavimus ir neprieštarauti viešiesiems interesams.

8. Konstitucinė nuostata „piliečiai turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą“ turi būti įgyvendinama nepatiriant nepagrįstos diskriminacijos, vadovaujantis lygiateisiškumo principu. O tai reiškia, kad ši teisė yra garantuojama asmeniui ne tik stojant į tarnybą, bet ir būnant valstybės tarnautoju. Įstatymų leidėjas turi konstituciškai pagrįstą galimybę, vadovaudamasis lygiateisiškumo principu bei viešuoju interesu ir atsižvelgdamas į proporcingumo reikalavimą, nustatyti tam tikrus ribojimus asmenims, įgyvendinantiems ar ketinantiems įgyvendinti teisę į valstybinę tarnybą.

9. Konstitucinė nuostata „piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskusti jų sprendimus“ garantuoja asmenims teisę reikšti kritinę nuomonę ar tam tikrą požiūrį, net ir neigiamą, apie valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, taip pat skleisti kritinę informaciją apie tai. Ši teisė, net ir su atitinkamai pagrįstais ribojimais, yra laikoma Konstitucijoje garantuotos įsitikinimų išraiškos ir informacijos laisvės sukonkretinta, siauresnė išraiška.

10. Demokratinė valstybė, pasireiškianti kaip visos visuomenės politinė organizacija, savo funkcijas įgyvendina per atitinkamas valdžios institucijas, kurios yra organizuotos valdžių padalijimo principu. Visoje valstybinių institucijų sistemoje yra institucijų, kurios valstybinę valdžią Lietuvos Respublikoje, kaip įtvirtinta Konstitucijoje, vykdo tiesiogiai ir kurios padeda ją įgyvendinti. Kiekviena valstybės įstaiga turi jai priskirtą kompetencijos ir atliekamų funkcijų apimtį, kurių visumos bendras uždavinys yra tenkinti visuomenės bendrą viešąjį interesą ir užtikrinti socialinę darną. Turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris užtikrintų visų institucijų, vykdančių viešąjį administravimą ir teikiančių viešąsias paslaugas ir šitaip garantuojančių viešąjį interesą, sistemines sąsajas ir tarpusavio sąveiką. Atsižvelgiant į valstybinių funkcijų įvairovę, visos jas vykdančios institucijos yra skirstomos į civilines, karines bei sukarintas valstybės institucijas. Taigi Konstitucijoje yra įtvirtinta diferencijuota civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų samprata.

11. Valstybės tarnybos sistema sąlygoja tokį jos organizavimą ir funkcionavimą, kuris atskleistų ją kaip ypatingos, iš valstybės ar savivaldybių biudžetų atlyginamos profesinės veiklos, priimant sprendimus viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo srityje, suponuojantį valstybės tarnybos, kaip sistemos, vidinį mobilumą, joje dirbančių asmenų žinių, įgūdžių ir patirties perimamumą, taip pat tokį veiklos, vykdančią valstybės funkcijas ir garantuojant viešąjį interesą, tęstinumą.

12. Valstybės tarnybos sistemą sudarantys valstybės tarnautojai savo profesine veikla įgyvendina jai keliamus pagrindinius uždavinius, tam tikras valstybės funkcijas. Tai suponuoja ir tam tikrus konstituciškai pagrįstus reikalavimus valstybės tarnautojams, taip pat ir asmenims, siekiantiems tapti jais. Piliečiui, stojančiam į valstybės tarnybą, gali būti keliami tam tikri bendrieji, iš anksto žinomi reikalavimai, kurių neatitinkantis asmuo negalės tapti valstybės tarnautoju, o asmenims, jau įgijusiems šį statusą, valstybės tarnybos sistema suponuoja atitinkamus reikalavimus, kurių paisymas yra prielaida tinkamai vykdyti savo pareigas valstybės tarnybos sistemoje.

LITERATŪROS SARAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 1992 m. Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymas // Valstybės žinios. 1995 m. Nr. 33-759 (negalioja nuo 1999 07 30);
3. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999 m. Nr. 66-2130;
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas // Valstybės žinios. 2000 m. Nr. 90-8765;
5. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2002 m. Nr. 45-1708.

Specialioji literatūra:

1. BIRMONTIENĖ, T., JARAŠIŪNAS, E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002 m.;
2. BUDBERGYTĖ, R., ŠAKOČIUS, A., ŽILINSKAS, D. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras. Vilnius: Viešojo administravimo institutas, 2004 m.;
3. ŠILEIKIS, E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005 m.;
4. TAIŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. Justitia. – 2004 m. Nr. 1 (49);
5. VAIČAITIS, V. A. Biurokratinė valstybės tarnybos ir centralizuoto viešojo valdymo samprata bei Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo argumentavimo stilius. Justitia. – 2005 m. Nr. 1 (55);
6. VAIŠVILA, A. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. Vilnius: Litimo, 2000 m.;
7. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras: 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000 m.

Praktinė medžiaga:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. liepos 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 8 straipsnio pirmosios dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 1996 m. Nr. 67-1628;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“ // Valstybės žinios. 1996 m. Nr. 126-2962;
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 1997 m. Nr. 40-977;
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 1998 m. Nr. 25-650;
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. vasario 25 d. nutarimo „Dėl V. Nikitino atleidimo iš generalinio prokuroro pareigų“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 1998 m. Nr. 39-1044;
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų darbinės veiklos“ 1 ir 2 straipsnių, 3 straipsnio 2 dalies, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų darbinės veiklos“ įgyvendinimo įstatymo 1 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 1999 m. Nr. 23-666;
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 1999 m. Nr. 90-2662;

8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Darbo Vyriausybės 1999 m. rugpjūčio 27 d. nutarimo Nr. 942 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo sąlygų dalinio pakeitimo“ 6 ir 7.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymo 22 straipsniui” // Valstybės žinios. 2001 m. Nr. 107-3885;
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies, 3 straipsnio 4 dalies, 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 18 straipsnio 1 dalies, 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų, 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų, šios dalies 6 punkto ir šios dalies 14 punkto, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos Konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos Konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003 m. Nr. 19-828;
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnio, Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių, Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniui” // Valstybės žinios. 2003 m. Nr. 24-1004;
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, Krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, Krašto apsaugos,

prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karų valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, Krašto apsaugos, Prokuratūros, Kalėjimų departamento, ja pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai” // Valstybės žinios. 2003 m. Nr. 68-3094;

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksnių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 49-1600;

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1999 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 105-3894

14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams” // Valstybės žinios. 2004 m. Nr. 181-6708;

15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio, 6 straipsnio 3 dalies ir 8 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 2005 m. Nr. 1-7;

16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 2006 m. Nr. 62-2284;

17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Darbo kodekso 187 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 316 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 4 d. nutarimo Nr. 361 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos

Vyriausybės 2006 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 298 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2007 m. Nr. 34-1244.

SANTRAUKA

The constitutional conception of the public service

Magistriniame darbe „Valstybės tarnybos konstitucinė samprata“ yra nagrinėjama Lietuvos Respublikos teisinėje bazėje atskleista valstybės tarnybos konstitucinė samprata. Darbe nuosekliai ir išsamiai atskleidžiant Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos konstitucinę sampratą, aptariama valstybės tarnybos raida nuo nepriklausomybės atgavimo iki dabar, kuri didžiąja dalimi yra įtakojama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamos oficialios ir tęstinės jurisprudencijos bei kintančio suvokimo apie valstybės valdymą ir viešąjį administravimą.

Nagrinėjant Konstitucijoje įtvirtintas nuostatas, įtakojančias valstybės tarnybos, kaip sistemos, pagrindinius formavimo aspektus bei reikalavimus jai, yra atkleidžiami ne tik Konstitucijos nuostatose tiesiogiai įtvirtinti reikalavimai valstybės tarnybos sistemos organizavimui ir funkcionavimui, bet ir nagrinėjami konstituciškai pagrįsti kriterijai tiek valstybės tarnybos sistemai apskritai, tiek patiems valstybės tarnautojams.

Darbe taip pat atskleidžiama valstybinių institucijų sistema, kuri yra organizuota valdžių padalijimo principu. Šioje valstybinių institucijų sistemoje yra institucijų, kurios valstybinę valdžią Lietuvos Respublikoje, kaip įtvirtinta Konstitucijoje, vykdo tiesiogiai ir kurios padeda ją įgyvendinti. Kiekviena iš jų turi konkrečiai jai priskirtą kompetencijos ir atliekamų funkcijų apimtį, kurių visumos bendras uždavinys yra tenkinti visuomenės bendrą viešąjį interesą ir užtikrinti socialinę darną.

ZUSAMMENFASSUNG

Verfassungsrechtlicher Begriff des Staatsdienstes

The constitutional conception of the public service

In der Magisterarbeit „Verfassungsrechtlicher Begriff des Staatsdienstes“ wird der in der Rechtsbasis der Republik Litauen erklärte verfassungsrechtliche Begriff des Staatsdienstes analysiert. Bei der konsequenten und ausführlichen Erklärung des verfassungsrechtlichen Begriffes des Staatsdienstes der Republik Litauen wird die Entwicklung des Staatsdienstes von der Zeit der Unabhängigkeitsverkündung bis zum heutigen Tag erörtert, die zum größten Teil von der offiziellen Jurisprudenz des Verfassungsgerichtes der Republik Litauen und vom sich verändernden Verständnis über die Staatsregierung und über die öffentliche Administration beeinflusst wird.

Bei der Analyse der in der Verfassung festgelegten Grundsätze, die die Hauptformierungsaspekte des Staatsdienstes als System und dessen Forderungen beeinflussen, werden nicht nur in den Verfassungsgrundsätzen festgelegte Forderungen an die Organisation und Funktion des Staatsdienstsystems erörtert, sondern auch da werden verfassungsbegründete Kriterien sowohl für das Staatsdienstsystem im Allgemeinen als auch für Staatsbeamte selbst analysiert.

In der Arbeit wird das System der staatlichen Institutionen dargelegt, das nach dem Prinzip der Regierungsteilung organisiert ist. In diesem System der staatlichen Institutionen gibt es Institutionen, die die staatliche Regierung in der Republik Litauen unmittelbar ausüben, wie es in der Verfassung steht, und die bei deren Verwirklichung mithelfen. Jede von denen erfüllt eine bestimmte Kompetenz und konkreten Umfang von Funktionen, die eine gemeinsame Aufgabe tragen, den allgemeinen öffentlichen Interessen der Gesellschaft zu dienen und soziale Harmonie zu sichern.